

Harens Old Goud

**Bij de tijd over
Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren**

**Harens
Historische
Kring**

Old Go

Harens Historische Kring Old Go

Oprichtingsjaar	2010
Doelstelling	Het bevorderen van de belangstelling voor en het bundelen en publiceren van kennis over de geschiedenis van de voormalige gemeente Haren
Activiteiten	Lezingen, Excursies, Rubriek in Haren de Krant, uitgave Harens Old Goud, presentatie en promotie op markten en andere evenementen
Werkgroepen	Digitaal fotoarchief, contactpersonen Karel Eisses en Karel Gerbers Open Monumentendag, contactpersoon Henk Bazuin
Bezoekerscentrum/ Archief	Oude Brinkweg 12A, Haren (boven de judoschool) Iedere eerste donderdag van de maand geopend van 14.00 uur tot 16.00 uur. In juli en augustus gesloten
Samenwerking	Old Go is lid van de Culturele Raad Haren. Verder werkt de vereniging samen met de Stichting Harener Historische Commissie en de Stichting Bezoekerscentrum Klooster Yesse in het Historisch Platform Haren
Bestuur	Voorzitter: Eppo van Koldam Secretaris: Henk Dröge Penningmeester: Henk Bazuin Bestuurslid : Henk Abbring Bestuurslid: Hermien Noordhoff
Postadres	Henk Dröge, Scheperweg 44, 9751 RR HAREN GN
Email	info@oldgo.nl
Website	www.oldgo.nl webredacteur: Hermien Noordhoff webmaster: Dick Schaap email voor beide: webmaster@oldgo.nl
Lidmaatschap	Opgave lidmaatschap via www.oldgo.nl Individueel lidmaatschap: € 17,50 per jaar Gezinslidmaatschap: € 27,50 per jaar. Het lidmaatschap kan op elk moment ingaan en is geldig voor het lopende jaar. Opzeggingen moeten voor 1 december worden gemeld.
Bankrekening	NL 86 RABO 0157 0712 86 t.n.v. Harens Historische Kring Old Go
ANBI	De vereniging heeft de ANBI status

Colofon Harens Old Goud

Harens Old Goud is een uitgave van de Harens Historische Kring Old Go en verschijnt 2x per jaar in juni en december.

Redactie: Annemiek Bos, Trijnie Brunt, Eppo van Koldam en Roelof van Wijk
Email: redactie@oldgo.nl

Druk: Drukkerij G. van Ark, Haren

Losse nummers, zolang de voorraad strekt, € 5,- per stuk

Copyright ©Harens Historische Kring Old Go
ISSN: 2405-5948

De redactie behoudt zich het recht voor artikelen aan te passen.

Overname van (gedeelten) van artikelen en/of afbeeldingen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie

Inhoudsopgave

Van de voorzitter en de redactie	3
Hervormde school in Haren (deel 2)	4
Jonge geschiedenis 1986	6
Architectenbureau Van Wijk en Broos	10
In de voetsporen van Klaas Vijfschaft (deel 2)	12
Krijgt de Rijksstraatweg een nieuwe naam?...	17
Zwembad De Bam	20
Architect Pieter Mient Hoekstra	22
Herinneringen aan het koeien verweiden	25
Meester Herman Bos	26
Herinneringen aan kerst en kerstfeest	27
Het 'schoolmeesterhuus' van de Tuindorpschool	28
LEGO in Haren	30
Fotopagina woonomstandigheden ca. 1935	31

En verder nog: Verslag Open Monumentendag, Adresboeken, Archief Old Go, Verre voorvader, Nieuwe uitgaven in de Harener Historische Reeks, Verhaal bij een foto, Oude foto's, Boekhandel Boomker 100 jaar en Praatsessie Ijsfabriek De Hoop te Onnen

Van de voorzitter

Op 30 oktober jl. een mailbericht van onze penningmeester Henk Bazuin: “we hebben nu 250 leden”. Een mijlpaal waar we best trots op mogen zijn. Dit jaar zijn er al 20 nieuwe leden bijgekomen. En dat ondanks onze beperkte mogelijkheden in de afgelopen periode om activiteiten te organiseren. Maar we laten ons zien waar dat kan: in de vaste rubriek in Haren de Krant, op de Kunst & Cultuurmarkt, tijdens de Open Monumentendag, via onze website www.oldgo.nl en uiteraard via dit blad Harens Old Goud. Gelukkig lijkt het er op, dat we ook weer bijeenkomsten kunnen organiseren. Als u dit leest heeft de eerste lezing van dit seizoen door de heer Jaap Roos over zijn onderzoek in Haren al plaats gevonden. Tenminste als we deze lezing niet op het laatste moment hebben moeten afgelasten. Helaas is niets zeker in deze tijden.

We gaan nu verder met de uitwerking van de plannen voor de rest van het seizoen. Suggesties daarvoor zijn altijd welkom. Zelf denken we ook na over formules om u te plezieren. Een voorbeeld is de opzet van de praatsessie over de ijsfabriek De Hoop in Onnen. U vindt in dit blad een kort verslag. We realiseren ons terdege, dat de groei van het aantal leden ook betekent, dat we ons aanbod moeten verbreden om iedereen van dienst te zijn. Dat doen we graag en het liefst samen met u.

Afgelopen zomer is Wil Legemaat overleden. Onze vereniging heeft daarmee een actief lid verloren. Wil schreef regelmatig in dit blad. Haar laatste bijdrage ‘*Na 75 jaar nog altijd in gedachten bij hun schoolvrienden*’ dateert van twee jaar geleden en ging over de onthulling van de plaquette ter nagedachtenis aan de Joodse jongens Ewald

Van de redactie

Deze keer mag ik, min of meer tot mijn schrik, het ‘woord van de redactie’ samenstellen, iets wat ik nooit eerder deed. Als je zelf meewerkt aan een tijdschrift, merk ik, en je hebt alle artikelen al voorbij zien komen, dan kijk je bijna meer hoe ‘het’ eruit is komen te zien, dan dat je er nog eens voor gaat zitten om alle artikelen nog eens door te lezen. Het blokje ‘Van de redactie’ vormt geen uitzondering.

Maar als je het zelf mag doen, zeker als het kort dag is, vraag je je ineens af: wat wil je zeggen met zo’n stukje? Iets over het blad, over de redactie, over geschiedenis (nee, daar gaat het blad zelf over...!), iets compleet anders misschien? Ik ben mijn jaren bij dit blad het leuke van de Harener geschiedenis gaan zien en waarderen, leerde dat er (gelukkig) veel meer dan Yesse is en zeker

en Louis Wolff in de voormalige Tuindorpschool aan de Waterhuizerweg. Bij de organisatie van deze bijeenkomst is Wil ook nauw betrokken geweest. Logisch, want na haar boek ‘*Van kwaad tot onvoorstelbaar erger, verhalen achter de namen op de gedenksteen in Haren*’ (Harener Historische Reeks nr. 15) werd Wil het kristallisatiepunt voor alle informatie over – met name – de Joodse oorlogsslachtoffers. Haar boek werd daardoor anders dan gedacht geen eindpunt, maar juist een beginpunt. De aanvullingen die Wil op basis van de contacten met nabestaanden later nog geschreven heeft, staan op www.oldgo.nl. Daarmee doen we waar mogelijk recht aan Wil’s nagedachtenis.

Een bestuursactiviteit, die zich doorgaans aan de wat bredere waarneming onttrekt zijn de vragen van buitenstaanders over historische onderwerpen met betrekking tot de voormalige gemeente Haren. Soms gaat het om aanstaande nieuwe inwoners, die een woning in Haren hebben gekocht en graag wat meer over de historie willen weten. Een andere keer is het een foto met de bijgaande vraag: ‘waar is dit’. Laatst kregen we een vraag over de verffabriek Hevine in Haren. Nooit van gehoord, maar na enig zoeken vond ik toch een advertentie in het adresboek 1927. Kijk, dan begint het bij mij te prikkelen.

Harener Electric Verffabriek „Hevine”
Glas, Verfwaren, Vernissen, Drogerijen,
:: Chemicaliën, Teerproducten ::
A. WIERSUM, Schilder en Behanger, enz.
tegenover Villapark A 173 - Telef. 726

Zit daar niet een artikel in? Wellicht leest u het resultaat in de volgende aflevering van Harens Old Goud.

Nu eerst een fijne kerst en een goed en vooral gezond 2022 gewenst.

niet minder hoeveel verbindingen er onderling zijn tussen zoveel stukjes ervan. Ook in het grijze en groene verleden van Haren, dat sinds mensenheugenis door grenswisselingen meer of minder met de stad Groningen verbonden was. Groningen heeft eeuwenlang zowel aangetrokken als afgestoten, zowel in gebiedsruimte als in het gevoel van bewoners van vooral de omliggende gebieden.

De Golden Raand hoort niet op te houden boven Groningen. Al gaat daar niets boven, er ligt wel degelijk veel onder: Haren met alle dorpen, Hunze, Drentse A en Hondsrug komen allemaal van die andere kant en nemen een rijke geschiedenis mee. Old Go stelt zich een taak deze te onderzoeken en levend te houden en Old Goud (Gold?) om de verhalen door te geven aan de inwoners van Haren en wijde omgeving, ook naar het noorden.

Annemiek Bos

De Hervormde School in Haren 1939 – 1984 (deel 2)

De Hervormde School in Haren bestond van 1939 tot 1984. De school begon in "Ons Centrum". In 1984 vond de fusie plaats tussen het Chr. Nat. Onderwijs "De Springchans" en de Hervormde School. De nieuwe school werd de "Regenboog" genoemd. Het hoofd van de Hervormde School pakte zijn biezen en het gebouw kreeg de bestemming van openbare Brinkschool.

In deze tweede aflevering wordt vooral terug geblikt op de periode, dat meester F.J. Ringnalda, de vader van de schrijver, hoofd van de school was.

Door Freark Marten Ringnalda

Het nieuw benoemde Hoofd F.J. Ringnalda begon in een rommelige fase aan zijn nieuwe functie. Tijdelijke hulpkrachten deden hun best maar zijn vaak hulpen uit nood. Er was werk aan de winkel. Een nieuw hoofd, een nieuwe onderwijzer (D. R. Dekker), maar met twee ervaren onderwijzeressen, rotsen in de branding: de juffen Meijer en Tekelenburg, kwam alles langzaam op gang. Het team zat verspreid over de vlakbij elkaar liggende locaties. Het Hoofd zat in het bovenlokaal van "Ons Centrum". Lesmateriaal moest aan het einde van de dag opgeborgen worden want in de avonduren kwamen er diverse verenigingen in het lokaal. Het was wennen die eerste tijd voor het nieuwe Hoofd. Hij woonde ook de bestuursvergaderingen bij, die frequent gehouden werden in verband met het geschil met de gemeente over de nieuwbouw en vooral over de plaats waar die school moest verrijzen. Overleg met de architect en bouwer. Aanschaf van schoolmeubelen en lesmateriaal, dit alles eiste tijd en energie. Toen alle hobbels waren genomen kon dan eindelijk een prachtig schoolgebouw aan de Oosterweg Westzijde worden geopend. Er waren zeven leslokalen en boven (in het "torentje") een royale bestuurs/hoofdenkamer. In de buitenmuur een gedenksteen met de tekst: "Hij leidde hem tot Jezus" (Joh. 1 vers 43) "Deze steen is gelegd door Ds. Oskamp 14-11 1947". Iemand zei het was de dochter van de dominee. In de gang zat een gebrandschilderd

Het onderwijsteam: v.l.n.r. ??..., juf Jongbloed (ks), Folkert Ringnalda (hds), juf Tekelenburg, Atsma, juf Meijer, Dick van der Meulen

raam. In de hal was een kleurige muurschildering van de bekende Groninger Ploeg schilder Herman Dijkstra. Eerste steen en gebrandschilderd raam kregen een plaats in de fusieschool "De Regenboog" in de Kerkstraat. Maar zitten ze daar nog? De "Eerste steen" nog wel, het gebrandschilderde raam is verdwenen want er kwam een pui en een andere bestemming. Het gebouw werd een woonhuis voor jongeren met een handicap. Wat gebeurde er met Herman Dijkstra zijn creatie in de voormalige Hervormde School?

Muziek

Naast het intensieve schoolwerk was meneer Ringnalda kerkorganist in Haren en bespeelde hij het fraaie Hinszorgel. Dat stond een toon te hoog zodat hij vele gezangen tijdens het spelen moest transpose-

ren. Zijn orgel studie bij de Haarlemse organist Jacob Bijster had hij succesvol afgerond met het organisten diploma. Hij was toen organist in Bennebroek. In zijn vorige woonplaats had hij de leiding van een koor en een muziekkorps. Er zat muziek in. Dat ontdekten ook de collega Hoofden in Haren. Zij vroegen hem de aubade

van de kinderzang op 31 augustus 1948 te leiden. Alle scholen studeerden liederen in. Na afloop had de zangleider het idee dat alleen de leerlingen van zijn eigen school de liederen uit volle borst zongen. Op school richtte hij een kinderkoor op. Dat zong heel verdienstelijk op Hemelvaartsdag 1948 bij een concours.

Schoolreisje

Naast zijn onderwijstaak was hij bestuurslid van de Stichting Elim die "bleekneusjes" stuurde naar Schiermonnikoog om op te knappen. In juli 1948 ging hij met zijn klas voor enkele dagen op de fiets naar de jeugdherberg in Sneek. Een hele onderneming. Zij bezochten het stadje Sloten, IJlst, bezagen de Watertoren in Sneek en maakten een vaartocht naar Langweer waar o.a. gezwommen werd. Ze bekeken de melkfabriek van Nijezijsl. Dat was de geboorteplaats van meneer Ringnalda, waar hij als

Aubade met alle schoolkinderen onder leiding van meneer Ringnalda op Koningsdag in 1948

Bezoek tijdens schoolreisje aan de zuivelfabriek in Nijezijsl

vijftienjarige jongen met een roeiboot melkbussen bij de boeren haalde voor de fabriek. Zijn moeder was weduwe, die kon wel een extra centje gebruiken. De dorstige leerlingen dronken karnemelk van de fabriek. Aardrijkskunde, geschiedenis en andere wetenswaardige zaken kwamen op die fietstocht aan de orde. Dat was leren in de praktijk en een eyeopener voor de leerlingen. Oud leerlingen vonden hem soms wel wat streng maar rechtvaardig en waren dankbaar dat ze zoveel bij hem geleerd hadden. Zijn klasje leerlingen voor het V.O. slaagde altijd royaal voor de toelatingsexamens gymnasium of HBS. De school had een goede naam gekregen en breidde zich gestaag uit. Een uitstekend en enthousiast team stond borg voor goed onderwijs. Van vier personeelsleden werden het vijf en zelfs zes. De kleuters moesten hun beide lokalen verlaten en kwamen naast de school in noodlokalen terecht.

Na 9 jaar: wat nu en waarheen?

In 1956 werd er in huize Ringnalda weer naar vacatures uitgekeken. Niet dat ze genoeg van de Hervormde School en van Haren hadden. Integendeel. Meneer Ringnalda was in het bezit van een drietal taalakten en daardoor bevoegd voor leraar aan de MULO. Er werd gesolliciteerd. Resultaat drie benoemingen: Nunspeet, Brummen en Buitenpost. De keus viel op de Chr. MULO in Buitenpost. Ds. Mooi schreef in de Kerkbode over de heer Ringnalda :
 “...in wien wij een voortreffelijk onderwijzer verliezen en

Schaatsen met de meester op de vijver in het Boeremapark

een organist die de bijzondere moeilijkheden van het oude orgel zoveel mogelijk overwon om de gemeentezang te dienen”. Het afscheid van leerlingen, kleuters en medewerkers vond plaats op vrijdag 27 okt. 1956. Een moeilijke middag voor het scheidend Hoofd. Een nieuwe uitdaging wachtte.

Persoonlijke noot van de auteur: Al dit materiaal komt uit fotoboeken van mijn ouders, en uit mijn geheugen. Moeder Maaïke Ringnalda was een verwoed fotograaf. Helaas na veel vragen en zoeken was het archief van de Hervormde School onvindbaar. Van een zolder naar oud papier? Dat is een miskennis van het verleden! Als 13 jarige kwam ik met mijn ouders in Haren terecht aan de Middehorsterweg. Een mooi huis met een grote tuin. Buurman Bartelds leerde mij tuinieren. Ons gezin bestond uit zeven kinderen. Een goede “leverancier” voor de school. Haren is nog steeds mijn favoriete plaats. Ik ging er naar de padvinderij, was secretaris van de CJV, zat er op de MULO bij “Pa” Bolt en ging naar de Kweekschool in Groningen. Wij aten het brood van bakker Witkop (die naam durfden we eerst niet uit te spreken) en haalden gebak bij bakker Brands, “altijd Wakker, altijd beter” was de kruidenier. “Altoos en immer, textiel van Timmer” kan ik maar niet uit mijn geheugen wissen. Vlees haalden we bij Weissenbach en medicijnen bij Aiking.

De auteur van dit verhaal kwam in het onderwijs terecht, het kon ook niet anders. Werde ook nog 25 jaar lang organist in de Herv. Kerk van Joure. Deed een studie Nederlands en Engels, kwam via lager onderwijs, huishoudschool, MEAO en Ped. Academie op de PABO terecht en eindigde daar als directeur. Daarna Wethouder en nu “rustend”, schrijver van boeken en artikelen als amateur historicus over de regionale geschiedenis. Dwaal zo nu en dan met plezier door Haren en neus er rond in de boekenzaak van Boomker.

Denkend aan Haren
 loop ik weer schoppend
 tegen de herfstblaren
 naar de oude Uloschool en terug,
 zie ik kinderen knikkeren
 naast de dorpskerk
 en hoor ik de gebochelde sigarenwinkelier
 grijnzend roepen: “Wie pikt er op mijn bultje?”
 Denkend aan Haren
 ruik ik rozen, ribes en rododendrons,
 zie ik fleurige struiken
 in het Boeremapark,
 proef ik de broden van bakker Brands
 met de jam van “altijd Wakker, altijd beter”,
 en hoor ik treinen denderen
 langs onze achtertuin.
 Mijn “lieux de mémoire”.
 Au revoir!

Freark Marten Ringnalda (Joure)

Jonge geschiedenis 1986

Voor het samenstellen van onderstaand overzicht heb ik opnieuw een hele jaargang van het Harener Weekblad doorgebladerd. Deze keer is gekozen voor het jaar 1986, 35 jaar geleden, en toch zult u zich nog veel kunnen herinneren. Een bloemlezing uit de wetenswaardigheden van dat jaar.

Door Henk Bazuin

Januari

De Hortus ontvouwt grote plannen. Het bezoekersaantal moet stijgen van 60.000 per jaar naar 100.000. Er moet een otterstation komen en bovendien een museum en een vroegmiddeleeuwse boerderij. De Vereniging tot Behoud van de Hortus Henricus Munting verwijt het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Groningen een kortzichtige houding. 'Als de universiteit niet snel iets onderneemt is het een kwestie van doodbloeden', aldus de vereniging.

Februari

- De heer A. Steenbergen te Onnen is gekozen als lijsttrekker voor het GPV bij de komende gemeenteraadsverkiezingen.
- Wethouder H.J. Post opent in Glimmen de openbare basisschool De Meent.
- De Peter Petersenschool is verhuisd van De Schakel naar de voormalige Kroonkampschool.

Verhuizing Peter Persenschool; foto Jan Buwalda

Maart

De PvdA is de grote overwinnaar van de gemeenteraadsverkiezingen in Haren. De partij krijgt er één zetel bij en komt daarbij op vijf, dit ten koste van de VVD en het CDA die beide een zetel verliezen. De GPV krijgt na 10 jaar stug volhouden één zetel. D66 behoudt haar twee zetels. De heer M.R. de Jong wordt wethouder voor de PvdA.

April

- Er is begonnen met de sloop van de voormalige zuivel-

fabriek aan de Dorpsweg in Onnen. Op het vrijgekomen terrein zullen woningen worden gebouwd.

Het pand van Werkman Meubelen (voormalige zuivelfabriek) te Onnen kort voor de afbraak; foto Jan Buwalda

- Ruim duizend jeugdige sporters komen in mei naar Haren voor deelname aan de Jeugd Olympische Dagen. Op zes locaties zullen twaalf verschillende sporten worden beoefend.

Mei

- De NAM heeft het onderzoek naar de aanwezigheid van gas in de bodem van Midlaren afgesloten. De resultaten zijn 'niet geweldig' aldus een woordvoerder.
- Het werk aan het verkeersoefenterrein aan de Kerklaan in Haren is gestart. Het werk moet in april 1987 afgerond zijn (zie ook onder september).
- Het Harener Weekblad viert het zestigjarig bestaan evenals het Koopcentrum Haren.

Juni

- De Nederlands Hervormde Begraafplaats aan de Kerkstraat in Haren is hard aan onderhoud toe. Bijna 180 grafmonumenten hebben een stevige schoonmaakbeurt nodig, terwijl 188 monumenten er ronduit slecht

Begraafplaats aan de Kerkstraat; foto Jan Buwalda

bij liggen.

- Het college van B&W willen Appèlbergen een grote opknapbeurt geven. De geraamde kosten zijn drie ton.

Juli

- Direct na de bouwvakvakantie wordt begonnen met de uitbreiding van het Groene Kruisgebouw aan de Jachtlaan in Haren. De totale kosten bedragen circa vijf ton.

Groene Kruisgebouw; foto Jan Buwalda

- De uitbreiding van De Groenenberg in Glimmen wordt uitgesteld. De plannen vallen te duur uit.
- In 1988 zal worden begonnen met de bouw van 90 woningen op het GADO-Vels-terrein aan de Westersedrift in Haren.

Augustus

- Haren staat op de tiende plaats van een lijst van de rijkste gemeenten. Dit blijkt uit de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek.
- De gemeente Haren moet drastisch bezuinigen. In totaal moet voor een bedrag van bijna zeven ton in de begroting worden gesneden. De zwaarste klappen vallen bij de dienst gemeentewerken. Op het onderhoud van wegen en dergelijke wordt alleen al fl. 225.000.- bespaard.
- De gemeente Haren en de NS kunnen het niet eens worden over de beperking van de geluidsoverlast bij het rangeerterrein. Het personeel van het rangeerterrein is bang voor verlies van werkgelegenheid als de gemeente bij haar standpunt blijft dat rangeren binnen de bebouwde kom verboden is. De NS dient een bezwaarschrift in tegen dit besluit van de gemeente. NS weigert een ombouw van het rangeerterrein te betalen. Sluiting van het rangeerterrein is vrijwel onontkoombaar volgens een woordvoerder van de NS. De gemeente zegt 'te allen tijde dit te zullen voorkomen'.

September

- De veiling van de Stichting Rommelmarkt te Haren

waar burgemeester Weide als veilingmeester optreedt, wordt ondanks het slechte weer een succes.

- Het Verkeersoefenterrein in Haren krijgt 4000 gulden van het comité zomerzegels Haren.
- De in Haren woonachtige schrijver/dichter Hendrik de Vries wordt in Groningen gehuldigd. Bovendien wordt de Hendrik de Vries-prijs in ere hersteld. Bert Schierbeek is de eerste winnaar.
- De bouw van het politiebureau aan de Vondellaan is met een half jaar vertraagd. In mei 1987 moet het klaar zijn.

Oktober

- Het Medisch Kleuterdagverblijf Klein Cantersveen gaat uitbreiden.
- De bouw van de woonvorm voor Ouderen 'De Ruige Hoek' aan de Clematisweg start nog deze maand.

Bouw 'Ruige Hoek'; foto Jan Buwalda

- Burgemeester Weide verricht de eerste handeling voor de bouw van het rouwcentrum aan de Bamshorn in Haren.
- Er komt nieuwbouw op de plaats van de Margrietschool aan de Tuindorppweg.
- Haren is nagenoeg door de bouwterreinen heen. De mogelijkheden om uit te breiden worden steeds beperkter.
- Een nepambtenaar opent het nieuwe pand van de Barak (inmiddels omgedoopt tot Stichting De Bries) aan de Schakel in Haren. De toneelspeler die een topambtenaar van het ministerie speelt doet harde uitspraken. Burgemeester Weide is naderhand boos. "Misleidend", zo zegt hij.

November

- De Rijksuniversiteit Groningen sluit de Hortus de Wolf in 1988 als er geen bijdragen komen van de gemeente en ministeries. In december valt de beslissing.
- Onnen krijgt van de Heidemaatschappij het predicaat 'Een kern waar pit in zit' voor de dorpschoolkrant Onner Ons.

Harrie Venema met de door de Dorpsschoolkrant Onnen gewonnen prijs; foto Jan Buwalda

December

- De kans is groot dat in 1989 geen intercitytreinen meer zullen stoppen bij het station Haren.
- Dominee Drost uit Onnen overlijdt op 63-jarige leeftijd.
- In Onnen wordt de Veefondsverzekering opgeheven bij gebrek aan verzekerden.
- Er is onvoldoende onderzoek geweest naar de mogelijkheden van het voortbestaan van de Hortus, vindt burgemeester Weide, nu bekend is gemaakt dat de Hortus per 1 januari 1988 wordt gesloten. Weide vindt het een onverstandig besluit en hij wil het voortouw nemen voor verder overleg met alle betrokkenen.

Open Monumentendag 2021

Old Go organiseert jaarlijks de Open Monumentendag in de (voormalige) gemeente Haren. Gelukkig ontvangen we daar ook in de nieuwe gemeente Groningen een financiële bijdrage voor. Op zaterdag 11 en zondag 12 september was het weer zover. Een tweedaagse deze keer! Op zaterdag een lezing van Jaap Wierenga in Ons Centrum met aansluitend een excursie door een deel van het dorp met onderweg op diverse plaatsen nog weer deskundige bouwkundige uitleg van Jaap. Bij de doorkomst door het Julianapark gaf Eppo van Koldam een toelichting en Henk Bazuin leidde de deelnemers langs interessante punten aan de buitenzijde van de Dorpskerk. Op zondag was er een fietstocht langs historische kunstwerken onder begeleiding van Hermien Noordhoff en Henk Dröge. Het boekje van deze fietstocht is te zien op www.oldgo.nl => nieuws. In Noordlaren werd het programma op zaterdagmiddag en zondag ingevuld door Henny Groenendijk met een expositie en een lezing over vondsten uit de middeleeuwen in Noordlaren.

Boven: Jaap Wierenga geeft uitleg aan de Weg voor de Jagerskampen; linksonder: Eppo van Koldam actief bij het Julianapark; rechtsonder: bestuurlijk onderonsje Henk Bazuin en Henk Dröge ; foto's: Hermien Noordhoff

Adresboeken

De adresboeken van de gemeente Haren zijn een leuke en gemakkelijk toegankelijke bron van informatie. U kunt hier zoeken naar uw voorouders in Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren. Daarnaast zijn de advertenties erg leuk. Wat waren er vroeger een hoop middenstanders en wat wisten ze zich

aan te prijzen! De adresboeken staan op de website van onze vereniging onder publicaties => bronbewerkingen => nr. 6.

Onlangs zijn scans van een aantal adresboeken bijgevoegd. U kunt nu de boeken van 1927, 1929, 1932, 1935, 1938, 1940, 1941, 1946, 1954 en 1966 digitaal raadplegen.

Archief Old Go

Het archief van onze vereniging is ondergebracht in het bezoekerscentrum aan de Oude Brinkweg 12A. De laatste jaren hebben we van diverse zijden nogal wat materiaal mogen ontvangen. Moet je dat allemaal bewaren? Het is verleidelijk dat wel te doen, maar uiteindelijk snijd je je zelf daarmee behoorlijk in de vingers. Binnen de kortste keren zie je door de bomen het bos niet meer. Het is de kunst alleen dat te bewaren, dat vanuit de optiek van Old Go van be-

lang is en om dat wat bewaard wordt goed te beschrijven. Daar zijn Hermien Noordhoff en Henk Bazuin het afgelopen jaar druk mee bezig geweest. Het grootste deel van de klus is nu geklaard. Al het materiaal is keurig opgeborgen in archiefdozen. De beschrijving van de archiefinventaris volgt nog en die komt dan uiteraard ook op de website te staan. Nieuwsgierig? Kom tijdens de openingstijden eens naar het bezoekerscentrum. Als u een specifieke vraag hebt, is het handig vooraf een mailtje te sturen naar info@oldgo.nl.

Hermien Noordhoff druk bezig met het archiveren van afleveringen van HOG

Verre voorvader

Onderstaand een uitsnede van de gravure, die is gemaakt van de rouwstoet bij de begrafenis van Willem Lodewijk van Nassau in 1620 in Leeuwarden. Bij de rode stip ziet u J(oh)an van der

Stappen, majoor der stad Groningen en Ommelanden. Deze Jan was ook in Haren geen onbekende, hij was er geboren en getrouwd. Hij bezat een boerderij te Onnen en daarnaast landerijen in de gehele gemeente. Jan is een voorvader van de Harense familie

Van Hemmen. Daarnaast stammen ook veel leden van de families Takens, Oosterveld, Eising, Nijboer en Pauwels van hem af. Zie voor een parenteel van J(oh)an van der Stappen: ngv-groningen.nl => bijlagen bij artikelen => Parenteel van der Stappen.

Onderstaande bedrijven en vrienden van Old Go hebben deze uitgave van Harens Old Goud mede mogelijk gemaakt.

Bedrijven

- Dunning Makelaardij, Rijksweg 207, tel. 5346699. Uw betrouwbare partner voor wonen
- Coöperatie Boomker+, Raadhuisplein 7, tel. 5344013. Ook voor al uw historische boeken
- Dierenspecialzaak De Molen, tel. 5350215. Bij Discus Ekkelkamp vindt u alles voor uw huisdier
- Wijnhuis Enotria, Rijksweg 222-1, tel. 5350974, info@wijnhuisenotria.nl. Voor Europese kwaliteitswijnen
- Astoria catering-partyservice, tel. 5345200, info@astoria.nl. Intermezzo, Sassenhein, als u iets te vieren heeft
- TIB totaal installateurs: al jaren een begrip in Haren, tel. 5349902. Vandaag gebeld? Vandaag hersteld!
- TOTAL Tankstation P. Winterwerp, Rijksweg 227-A, tel. 5340757. Tanken, wassen en shop

Vrienden:

Fam. Brunt Haren

Wordt ook Vriend van Old Go!

Voor informatie: redactie@oldgo.nl

Het architectenbureau Van Wijk en Broos

De vader van de schrijver dezes heeft in de periode 1927-1952 in samenwerking met zijn compagnon in Haren en Glimmen in de jaren dertig van de 20e eeuw een aantal woningen en winkels gebouwd en verbouwd. Ze ontwierpen ook elders in Nederland gebouwen, in onderstaand verhaal alleen de projecten in Haren.

Door Roelof van Wijk

De heren Cornelis van Wijk en Derk Broos besloten in 1927 een compagnonschap aan te gaan in het architectenbureau Van Wijk en Broos, gevestigd in Groningen. Ze waren beiden reeds een tiental jaren bezig in het vak. De heer Van Wijk was reeds in Haren voor architect Wittop Koning tekenaar en opzichter geweest bij een aantal villa's en de heer Broos had ervaring opgedaan bij architect Reitsma in Groningen.

In 1929 ging een verbouwplan voor café Meijer aan de Rijksstraatweg na de aanbesteding niet door (beschreven in een artikel in de Haren de Krant van april 2021). Daarna werd voor de heer Petrusma uit de Kerkstraat in Haren een drietal winkels, twee kleine en een grote winkel, met bovenwoningen ontworpen op de hoek van de Kerkstraat en de pas aangelegde Hortuslaan. Een hoekpand dat dus naar twee kanten een uitstraling had. In een krant werd het pand bij de opening van de winkel beschreven als een winkel met wel vijf etalages! In die tijd een 'novem', omdat een 'dorpswinkel' meestal een tweetal etalages had waartussen de ingang was geprojecteerd, of een enkele grotere etalage met de ingang aan een van de zijden. Later, in 1946, is er nog een verbouwing geweest zodat de winkeloppervlakte vergroot werd met de oppervlakte van één van de kleine winkels. In de Hortuslaan was naast de grote winkel nog een kleinere zaak geprojecteerd.

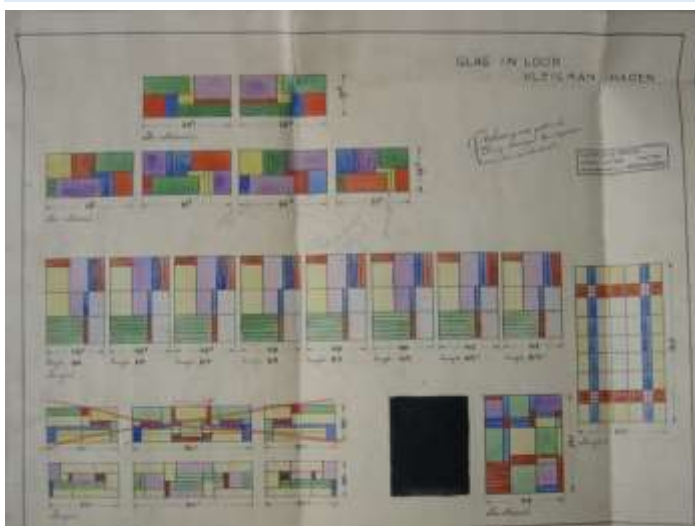
Winkel en woningen hoek Kerkstraat / Hortuslaan

Voor aannemer Bijmolt in Haren werd aan de Stationsweg, nu Jachtlaan 6, een villa ontworpen, direct naast hun eigen woning. De samenwerking bij het bouwproces was zo succesvol, dat meerdere opdrachten volgden.

Voor aannemer Vleisman werd in oktober 1931 een woning aan de Middelhorsterweg 94 ontworpen, een woonhuis dat tot gemeentelijk monument werd verklaard.

Villa Vleisman, Middelhorsterweg

Tekening van de glas in loodramen in villa Vleisman

Aan de Molenweg werden woningen ontworpen. Op nr. 29 voor de familie Nagel uit Groningen, op nr. 31 voor aannemer Van Dijk eveneens uit Groningen. Deze laatste verkocht het pand na het gereed komen.

Villa's Molenweg 31 en 29

Daarna werd een dubbele villa ontworpen aan de Lutsborgsweg (nr. 28 en 30) en werden aan de Meerweg nabij de huidige oprit van de A28 een tweetal dubbele villa's ontworpen (de nummers 126, 126A, 124 en 124 A). Alle woningen zijn gebouwd door aannemer Bijmolt.

Een van de drie dubbele villa's aan de Meerweg

Ook aan de Emmalaan werden dubbele villa's ontworpen (nr. 10/12 en 7/9), terwijl aan de Meerweg ruimte was voor nog een dubbele villa (nr. 122 en 122A).

Tekening zuidgevel villa Emmalaan 7-9

In 1939 verschenen aan de Poorthofsweg de nummers 11 en 13 als dubbele villa.

Dubbele villa Poorthofsweg

Voor de heer D. Vrieling, emeritus predikant werd aan de Rijksstraatweg 41 te Glimmen een kleine villa ontworpen en gebouwd.

In de oorlog werd er nauwelijks nog gebouwd. Verbouwplannen zoals in 1941 voor de firma Wierenga, timmerbedrijf aan de Rijksstraatweg 181 en in 1943 voor de heer Nienhuis, slager aan de Rijksstraatweg 120, werden nooit uitgevoerd.

Villa Rijksstraatweg Glimmen

In het algemeen konden de villa's ingedeeld worden in de categorie als producten van de Amsterdamse school. Ze kregen een eigen 'gezicht', ze vertoonden vaak eigen 'trekjes' van de architect zelf. Voorbeelden hiervan zijn: gebogen bovendorpels, een puntgevel bij een van de woningen van een dubbele villa en glas in lood ramen zoals bijvoorbeeld aan de Middelhorsterweg 94. Vaak werd naast de villa ook de omranding van de tuin ontworpen, bijvoorbeeld aan de Molenweg. Ook het interieur werd niet vergeten, de heer Van Wijk ontwierp de meubels in zijn eigen woning.

Na de oorlog kwam het bouwen slechts moeizaam weer op gang, de materialen waren 'op de bon' en werden slechts na goedkeuring van de Rijksoverheid verkrijgbaar. In het algemeen had sociale woningbouw voorrang, dit waren vaak huurwoningen. Het bureau mocht na de oorlog de eerste huurwoningen in Groningen opleveren. Ook in Haren werd spaarzaam gebouwd. Nadat de heer Van Wijk plotseling in 1952 overleed, zette de heer Broos een aantal jaren later het bureau voort onder zijn eigen naam. Het is niet bekend of er toen nog in Haren huizen zijn gebouwd die ontworpen zijn door architectenbureau Broos.

Boekhandel Boomker 100 jaar

Boekhandel Boomker, 'vriend' van Old Go en verkooppunt van Harens Old Goud, bestond onlangs 100 jaar en verkreeg het predicaat hofleverancier. Gefeliciteerd! Op de foto in het witte pand het bedrijf, toen rookwaren nog belangrijker waren dan boeken.

In de voetsporen van Klaas Vijfschagt (deel 2)

In het vorige nummer van *Harens Old Goud* heb ik de geschreven over de activiteiten van Klaas Vijfschagt in Haren. Aan de orde kwamen zijn betrokkenheid bij de zuivel-fabriek te Onnen, zijn huis aan de Rijkstraatweg 289, de woningbouw op de hoek Westerse Drift/Meerweg, Rijkstraatweg 217 Haren (nu Rabobank), Rijkstraatweg 245 Haren (villa Honk), Rijkstraatweg 12 te Glimmen (Haaksbergen) en Rijkstraatweg 198 tm 202 Haren. Deze keer het vervolg in het laatste deel van dit tweeluik.

Eppo van Koldam

Rijkstraatweg 52 te Glimmen

In 1921 koopt Klaas Vijfschagt een strook land te Glimmen van Albert Veening. De strook ligt direct ten zuiden van de smederij van Veening. Deze smederij zal later uitgroeien tot een garagebedrijf van de familie Deen en thans – na afbraak van het garagebedrijf – vinden we op dit perceel nieuwbouwwoningen aan de Waardeel. Door bemiddeling van Vijfschagt wordt op de aangekochte strook grond een woning gebouwd, de huidige woning Rijkstraatweg 52 te Glimmen. Na gereedkoming wordt de woning verkocht aan Jacob Lijfering.

Rijkstraatweg 52 te Glimmen met links een woning aan de Waardeel

Appelbergenweg 2 te Onnen

De afgebeelde advertentie betreffende de verkoop van een boerenwoning aan de Takenssteeg in Onnen heeft me de nodige hoofdbreken gekost. Want waar ligt in Onnen de Takenssteeg? Een straat met die naam kennen we helemaal niet. Als extra hindernis bleek er ook nog een fout te zitten in de kadastrale registratie. Maar het is gelukt het raadsel te ontrafelen. Eerste gegeven is, dat Vijfschagt in 1920 percelen grond aan de huidige Appelbergenweg koopt van de Stichting Weltevreden te Harenermolen. Die percelen verkoopt hij vervolgens in 1922 (levering in 1923) aan Willem Hendrikzoon Takens. Deze Takens is melkrijder voor de zuivelfabriek in Onnen en woont aan de Appelbergenweg op het huidige adres Appelbergenweg 4. Takens verkoopt de percelen een jaar later aan Geert Gerrit Bierling uit Groningen en die ver-

Verkoop Behuizing met Land
ONNEN.

Op Zaterdag 28 October 1922, de savonds om 7 uur in het café „HORST“ te Haren, zal nog ten verzoeke van den heer K. VIJFSCHAGT te Helpman publiek worden verkocht:

Eene nieuw gebouwde
Boerenbehuizing

met tuin en land, ter geheele grootte van 35.10

Aren, staande en gelegen te Onnen, aan de z.g. Takenssteeg, onmiddellijk nabij „de Appelbergen“.

De behuizing pl. get. E 68a. thans bewoond door den heer J. EZINGA, is zeer geriefelijk ingericht en bevat voorkamer, keuken, bijkeuken, slaapkamer, gang, groote kelder, schuur w.i. o.a. stalling voor 4 koeien, en boven 2 slaapkamers, met grooten zolder.

koopt ze in 1931 aan Jan Eggens. Dan pas blijkt, dat op de percelen, die bij het kadaster als onbebouwd staan geregistreerd, al een woning staat. De woning, die in de advertentie wordt genoemd! De gemeente Haren heeft Vijfschagt daarvoor op 2 mei 1921 bouwvergunning verleend. Het gaat om de woning Appelbergenweg 2. Ook het raadsel rond de Takenssteeg is daarmee opgelost. De familie Takens woonde gedurende vele jaren in het enige huis aan deze weg. Logisch, dat de weg, die toen nog geen officiële naam had, naar deze familie werd vernoemd. Pas op 24 april 1957 stelt de gemeenteraad de naam Appelbergenweg vast.

Geert Gerrit Bierling vermeldt bij zijn verkoop in 1931, dat het perceel des zomers als uitspanningsoord wordt gebruikt en dat deze voorziening veel klanten trekt. In de omschrijving wordt ook melding gemaakt van een speeltuin. Met de komst van Jan Eggens krijgt het pand een agrarische bestemming.

Rijksstraatweg 239 te Haren

De vorige aflevering werd afgesloten met de melding, dat Vijfschagt de fabriek in Onnen in 1920 al weer verkocht. Waar bleef Vijfschagt na de verkoop van de fabriek met woning in Onnen? Het blijft een beetje gissen, maar er zijn sterke aanwijzingen, dat Vijfschagt zijn intrek nam in het pand Rijksstraatweg 239. Het restant van de vroegere Landhuishoudkundige school. In Harens Old Goud 2020 nr 2 heb ik beschreven hoe de familie Groenhoff het schoolgebouw in 1873 transformeerde tot een boerderij met woning en dat het pand tot 1919 in het bezit van de familie bleef. Nu komt het vervolg.

In 1919 neemt Jan Menko Having Hopma het pand in eigendom over. Hopma is van huis uit opticien, maar behoort ook tot de club van actieve speculanten in onroerend goed. Na de aankoop door Hopma vinden, zoals gebruikelijk, snel een aantal volgende transacties plaats. Ook Klaas Vijfschagt en Geert Hensema worden daarbij betrokken. Het eindresultaat daarvan is, dat Vijfschagt eigenaar wordt van het bestaande pand met het daar achter liggende terrein en dat aannemer Geert Hensema ter weerszijden van het bestaande pand een bouwterrein krijgt voor een dubbele woning. Vijfschagt breekt het boerderijgedeelte achter het voorhuis af. Vervolgens splitst hij zijn perceel in twee stukken: een perceel aan de Rijksstraatweg (de huidige omvang van perceel Rijks-

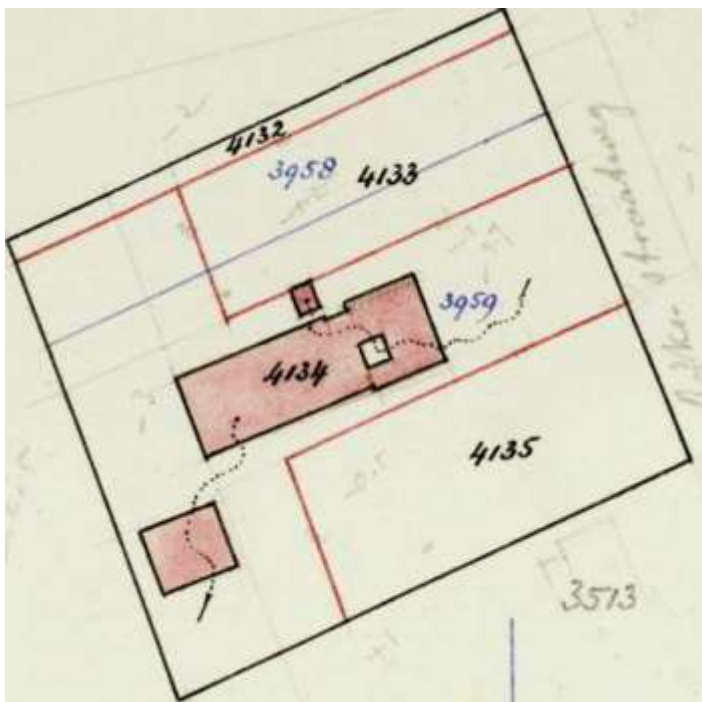
straatweg 239) en een perceel, dat achter dit perceel en de bouwkavels van Rijksstraatweg 235/237 en Rijksstraatweg 241/243 langs loopt. Op dit laatste perceel zijn vele jaren later de drie dubbele woningen Beatrixlaan 46 tm 56 gebouwd. Voor meer duidelijkheid verwijs ik naar de afbeelding en de daarbij geplaatste toelichting en naar de kadastrale kaart op de volgende pagina.

Intussen wordt het bestaande gebouw 'Huize Landbouw' genoemd en ik vermoed, dat Vijfschagt hierin een horecabedrijf uitoefent. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de volgende advertentie van 10 april 1922: "Personeel gevraagd. Een flinke Kellner. Adres K. Vijfschagt, Huize Landbouw, Haren". Daarnaast gaat Vijfschagt door met zijn onroerend goed-activiteiten (advertentie 4 maart 1922): "Te koop. Vijf heerenbehuizingen, bevattende: entree, hal, 2 kamers en suite, keuken en boven 3 slaapkamers met zolder en voorts voor- en achtertuin. De panden zijn voorzien van electrisch licht, closets met waterspoeling en verder gerief. Koopprijzen variërende van f.10.000 tot f 13.000. Te bevragen: "Huize Landbouw" te Haren en N.V. Bemiddelingskantoor, Poelestraat 14, Gron." Mogelijk gaat het in de advertentie om de in aanbouw zijnde huizen Westerse Drift 1 en Meerweg 66 tm 72. Binnen de familie bestaan er herinneringen, dat opa Vijfschagt enige tijd in een groot wit pand heeft gewoond en dat zijn jongste zoon Gerard Klaas hier op 6 september 1922 geboren

Een vogelvluchtopname van het oorspronkelijk perceel Rijksstraatweg 239 Haren. De vakken 1 en 3 geven de bouwpercelen aan die in handen komen van Geert Hensema. Perceel 5 wordt door Vijfschagt verkocht. Bij 4 is het nog steeds bestaande weg-

getje vanaf de Rijksstraatweg naar het achterterrein aangegeven. Bij A het huis Rijksstraatweg 245 (villa Honk), dat in de vorige aflevering aan de orde kwam

Kadastrale situatie Rijksstraatweg 239 ten tijde van de eigendom van Klaas Vijfschagt. Duidelijk is te zien, dat zich achter het grote voorhuis nog een boerderij bevindt. Dit gedeelte breekt Vijfschagt af. De vrijstaande schuur staat op het achterterrein, dat Vijfschagt apart verkoopt

is. Dat past qua tijd en omschrijving bij Huize Landbouw.

Ondanks zijn horeca-activiteiten wil Vijfschagt wel van Huize Landbouw af. In het Nieuwsblad van het Noorden van 1 april 1922 verschijnt de volgende aankondiging: "Woensdag 19 april, 's avonds 8 uur, in het café "de Unie" aan de Grootte Markt te Groningen, zullen publiek worden verkocht:

1. Huize Landbouw, aan den Rijksstraatweg te Haren, met grooten voor- en achtertuint, met hoog opgaand geboomte, zooals op het terrein is afgebakend. Het huis is uitstekend geschikt voor zomerpension; bevattende: beneden: breede gang, drie zeer groote kamers, ruime keuken en kelder; boven: vijf groote kamers en daarboven zeer ruime zolder. Het perceel is voorzien van electr. licht en waterleiding.

2. De afbraak van de groote schuur aan de behuizinge gebouwd.

3. Groote achter de voorgaande perceelen vrij staande schuur met, daarbij behorende bouw- en groenland, uitweg hebbende naar den Rijksstraatweg.

Aanvaarding: 1 mei a.s. gegarandeerd ontruimd, uitgezonderd één achterkamer, welke eerst 1 juni a.s. ontruimd wordt". Er zijn aanwijzingen, dat de ene kamer, die later wordt ontruimd, in gebruik is bij Grietje Hopma-Dursema, de moeder van bovengenoemde Jan Menko Having Hopma.

De veiling op 19 april 1922 levert geen koper op voor het hoofdgebouw. Begin 1923 komt die koper er wel. We lezen in een verslag van de op 2 februari 1923 gehouden

raadvergadering het volgende: "Waar op het oogenblik veel vereenigingen voor hun bijeenkomsten gebruik maken van schoollokalen en dit schadelijk werkt op het onderwijs, zijn, er plannen gerezen om een vereenigingslokaliteit tot stand te brengen. Derhalve werd voorgesteld over te gaan tot den aankoop van huize 'De Landbouw' voor f. 7.000. De heer Lutgers gevoelde in beginsel niet veel voor een vereenigingsgebouw vanwege de lasten. Nu er evenwel in de gemeente stemmen opgaan tot het stichten van een dergelijk gebouw heeft spreker zijn meening gewijzigd en is nu voor aankoop van dit gebouw. De heer Van Hemmen vond den prijs wel wat hoog. Meegedeeld werd dat de betrokken persoon op dezen prijs staat. De heer Hoenderken vond het huis te duur en ook vond hij het bestaande plan voor een nieuw gebouw te duur. Meegedeeld werd, dat als tegenprestatie de school te Onnen verkocht zal worden. De Vereeniging 'Het Dorpshuis' zal afstand doen van alle subsidies, behalve die voor het nijverheids-onderwijs, wanneer een dergelijk gebouw gesticht wordt. De heer de Vries en mevrouw de Jager-Longepé waren voor aankoop, daar een dergelijke instelling de algemeene volksontwikkeling ten goede zal komen. Besloten werd tot aankoop van 'De Landbouw'. De heer Hoenderken alleen stemde tegen".

Huize Landbouw wordt dus het verenigingsgebouw van de gemeente. Een soort cultureel centrum als nu het Clockhuijs. Maar dan uiteraard wel naar de geest van die tijd. Dat blijkt wel uit krantenbericht over de expositie, die bij de opening van het gebouw op 10 november 1923 wordt georganiseerd. "Na de officiële opening wordt in het Verenigingsgebouw alhier een tentoonstelling gehouden op het gebied van het landbouwhuishoudonderwijs. In deze gemeente is n.l. momenteel een vijftal verschillende cursussen loopende, alle onder leiding van mej. P. Sijbesma, leerares bij dat onderwijs, van welke cursussen de leerlingen verschillende spijzen, cakes enz. gemaakt hebben, die daar worden tentoongesteld. Verder worden ook verschillende andere zaken, als ingemaakte groenten, zooals dat door mej. Sijbesma is geleerd, daar vertoond." Intussen is Klaas Vijfschagt eind 1923 al lang uit de gemeente vertrokken. Sterker nog, waarschijnlijk zonder dat hij dat zelf beseft, zijn zijn dagen geteld. Voor zijn voetsporen moeten wij echter eerst de draad weer oppakken in 1920.

Rijksstraatweg 159 en Meerweg 1 tm 5 te Haren

Op de hoek van de Straat (Rijksstraatweg) en de Koffiediksteeg (Meerweg) staat in de 19e eeuw de boerderij van de familie Koops. In 1883 komt de familie tot een verdeling van de goederen tussen zoon Roelof en dochter Roelina. Voor Roelof wordt net buiten het dorp een nieuwe boerderij gebouwd. Dit is de boerderij Rijkstraatweg 217 (hoek Emmalaan) die in aflevering 1 al ter sprake kwam. Dochter Roelina en haar man Jan van Hemmen Sr. krijgen de bestaande boerderij (Rijksstraatweg 159). Als in 1886 zowel zijn opa Jan Koops als zijn moeder Roelina

Koops overlijden erft de nog jonge Jan van Hemmen jr (de zoon van Jan sr en Roelina) de boerderij. In 1896 verkoopt Jan van Hemmen jr. de boerderij en verhuist naar de boerderij Westerse Drift 3. Ook die boerderij kwam in aflevering 1 al aan de orde. Zo komen veel lijnen samen.

De boerderij Rijkstraatweg 159 komt na enige wisseling van eigenaren begin 20e eeuw in handen van de dorpsarts Egbert Takens. Hij woont hier niet. Het pand wordt verhuurd. In 1922 besluit Takens tot afbraak van de oude opstal en tot verkoop in drie onderdelen van huis en erf (ik verwijs naar het kaartje). Deel 1 (K 4333) is het meest westelijke deel van het erf. Dit deel wordt gekocht door Albertus Horst. Hij laat hierop vervolgens de woningen Meerweg 7 tm 17 bouwen. Perceel 2 (K 4332) is het noordelijke deel aan de Rijkstraatweg. Van dit deel wordt Jan Venema de eigenaar. Hij laat hier enige jaren later onder architectuur van Jan Kuiler een kruidenierswinkel met bovenwoningen bouwen (Rijkstraatweg 155). Dit pand wordt nu gebruikt door een woonwinkel. Perceel 3 (K 4334) ten slotte is het hoekpand. Dit perceel wordt eigendom van Klaas Vijfschagt. Maar niet voor lang. Hij draagt het perceel bijna onmiddellijk over aan Meindert Gerben Eelkema. Op basis van welke condities dat is gebeurd, is helaas niet na te gaan. Eelkema bouwt hier vervolgens een gebouw met een winkel en woningen (Rijkstraatweg 159 en Meerweg 3 tm 5a).

De plaatselijke correspondent van het Nieuwsblad van Noorden is zeer te spreken over de veranderingen in het dorp. "Met den aanwas van de bevolking onzer gemeente neemt ook de vestiging van neringdoenden in Haren toe. Is in den nazomer van 't verlopen jaar een tweede banketbakkerij geopend, met de intrede van het nieuwe is in een hoekperceel aan de Terborgsteeg (= Julianalaan) een zaak in comestibles gevestigd, terwijl thans op den hoek

Kadastrale situatie na verkoop van het hoekpand Rijkstraatweg/Havenstraat (Meerweg) in drie delen door Egbert Takens. Het ingekleurde perceel is het hotel café Horst.

Meerweg met het door M.G. Eelkema gebouwde hoekpand Rijkstraatweg 159 en Meerweg 1 tm 5A en daarachter de door Albertus Horst gerealiseerde woningen Meerweg 7 tm 17

Rijkstraatweg met rechts de panden Rijkstraatweg 155 en 159 en aan de andere zijde van de Meerweg het gemeentehuis

van de Havenstraat (= Meerweg) tegenover het gemeentehuis een huis zal worden gebouwd, waarin een scheersalon en sigarenwinkel zal worden gevestigd. Vooral de vestiging van een sigarenwinkel op een dergelijk druk punt zal in een bestaande behoefte voorzien, daar hier tot dusver nog niet een dergelijke zaak, die ook des Zondags, dus op den druksten dag der week, verkoopt, aanwezig was. Naar we vernemen zal ook op de andere bouwterreinen tegenover 't gemeentehuis gebouwd worden, hetgeen zeer zeker het aspect van Haren ten goede zal komen". En korte tijd later gaat hij vol enthousiasme verder over de nieuwe zaak van de bekende Be Quick voetballer Max Blijham. "Zaterdagavond heeft de firma Blijham en Co op den hoek van de Havenstraat-Rijkstraatweg alhier haar zaak geopend in koffie, thee en tabak, sigaren en andere rookartikelen. De winkel maakt van binnen een prettigen indruk, terwijl de etalages met smaak zijn ingericht. Boven de winkel deur hangt een bijzonder soort lantaarn, die een roodachtig schijnsel werpt op de omgeving, wat het geheel een fantastischen aanblik geeft, hetgeen de aandacht natuurlijk wel op de zaak doet vallen. Deze lantaarn is ontworpen door den architect M.G. Eelkema. De firma importeert Goenoeng Rosa thee rechtstreeks uit Indië. Binnenkort zal aan de zaak ook een drogisterij worden verbonden. De vestiging van soortgelijke zaken doet wel zien, dat Haren sterk vooruitgaat."

Dorpsweg 20 te Onnen

Eind 1922 lijkt de carrière van Klaas Vijfschagt als make-laar onroerend wel zo'n beetje voorbij. Er moeten nog een aantal klussen worden afgerond, zoals de woningbouw op de hoek van de Westerse Drift en de Meerweg. Rijksstraatweg 239, Huize de Landbouw, is inmiddels verkocht. Vijfschagt moet met zijn gezin dus elders onderdak vinden. Dat lijkt hij gevonden te hebben in Helpman. Blijkens de advertentie over de verkoop van de woning aan de Appelbergenweg al eind 1922. Daar koopt hij het plaatselijk café Helpman aan de Verlengde Hereweg 79 (nu restaurant Happy Garden). De volgende advertentie in het Nieuwsblad van het Noorden van 7 februari 1923 heeft betrekking op zijn vestiging aldaar: "Aanbesteding. Op donderdag 15 dezer denkt ondergeteekende aan te besteden: het gedeeltelijk verbouwen van het café "Helpman" van den heer K. Vijfschagt te Helpman. De architect M.G. Eelkema".

Na daarmee waarschijnlijk een start te hebben gemaakt in Huize de Landbouw lijkt Vijfschagt dus verder te gaan in de horeca. Wellicht is hij eerst van plan geweest dat in Onnen te doen of heeft hij nog overwogen Helpman in te ruilen voor het voor hem veilige en bekende Onnen, want in 1923 koopt hij het café Holtman aan de Dorpsweg 20 te Onnen. Een jaar later wordt het café al weer verkocht aan Arend Ottens en onder diens naam is het café bekend geworden. Maar die laatste verkoop geschiedde niet meer door Klaas Vijfschagt zelf.

Het einde

Op 5 januari 1924 verschijnt in de regionale kranten het afgebeelde overlijdensbericht. Het zijn dus zijn erven die verantwoordelijk zijn voor de verkoop van het café in Onnen: "Op woensdag 12 maart 1924, des avonds 7 uur, in het café "Helpman" aan den Verlengden Heereweg te Groningen, zal ten verzoeken van de weduwe en erven van den Heer K. Vijfschagt publiek worden verkocht: een behuizing, waarin café, bakkerij en kruidenierswinkel met schuur, erf, tuin en eenig bouwland, te zamen groot 17 aren 80 centiares, staande en gelegen te Onnen, aan den weg van Haren naar Noordlaren, bevattende gelagkamer, breede gang. waarachter winkel, keuken, opkamer, bakkerij, kelder en schuur w.i. ruime veestalling. groote zol-

der en beschoten dak waarop pannen. Het perceel bewoond door den heer A. Holtman, is voorzien van elektrisch licht. Aanvaarding ontruimd, en betaling 1 mei 1924. Notaris F. Gouverne, Spilsluizen 5, Groningen."

Ook de laatste woning van het complex op de hoek van de Meerweg en de Westerse Drift (Meerweg 70) wordt niet meer door Klaas Vijfschagt verkocht maar door zijn weduwe.

Foto

Graag had ik dit artikel afgesloten met een foto van Klaas Vijfschagt. Ik heb daarover contact gehad met zijn kleindochter mevrouw Jolanta Kortenkool-Vijfschagt. Het blijkt, dat het familiearchief bij een brand verloren is gegaan. De familie beschikt slechts over één foto van de zuivelfabriek in Onnen, waar Klaas Vijfschagt waarschijnlijk op staat. Onderstaand een uitvergroting van een deel van deze foto. Vijfschagt zou de man met de hoed kunnen zijn met zijn dochter Jits aan de hand. Zoon Jan zit dan op de arm bij een medewerker. Maar het kan ook andersom zijn. Wie weet het antwoord of beschikt zelf nog over foto's van de zuivelfabriek in de periode 1911-1920? Graag reactie aan de redactie.

Krijgt de Rijkstraatweg een nieuwe naam?

Al 4500 jaar wordt het grondgebied van de voormalige gemeente Haren bewoond. Het hoogst gelegen gedeelte werd gebruikt voor verkeer en vervoer van goederen. In de Middeleeuwen werd de rijweg 'Heereweg' genoemd. In het Middelnederlands betekende 'het heir' groep soldaten. Een heirbaan was een weg, aangelegd voor het leger. De aanvoerders van bijvoorbeeld de legers Van Oranje, Bommen Berend en Napoleon gebruikten deze weg.

Door Hermien Noordhoff

Hoewel het een belangrijke route was, bleef het een verrassing hoe begaanbaar de weg was. Bij slecht weer was de zandweg vaak te nat en vol met kuilen.

In 1479 had de stad Groningen een overeenkomst over het onderhoud van de weg met een kluizenaar in het Hareholt (Harener Holt). De kluizenaar verdiende vrij wonen, gebruik van twee koeien, een paard, een wagen met stortkar en 12 gulden per jaar. Een eeuw later verplichtte de stad Groningen aanwonenden bij te dragen aan het onderhoud. Ze moesten onder meer zorgen voor een behoorlijke afwatering door middel van pompen en ze moesten wilgenhout leveren. In de 17e en 18e eeuw werden steeds meer verbeteringen aan de weg gedaan, honderden mensen uit Helpman, Essen, Haren, Glimmen, Onnen en Noorderlaren maakten de weg zo vlak en waterpas mogelijk en legden veldkeien in Helpman. De beloning was twee tonnen stuiver bier (licht bier) per 100 man. In 1741 werden bomen langs de weg geplant. Maar de weg bleef slecht begaanbaar.

De stad Groningen had belang bij een goede toegangsweg. In 1824 werd de Hereweg bestraat. De weg inclusief

onderhoud werd overgedragen aan het Rijk. In Haren veranderde de naam van de weg om die reden in Rijkstraatweg. De onverharde weg dwars door Appèlbergen houdt wel de oorspronkelijke naam Hoge Hereweg.

In de wegberm bij Huize de Punt ligt een steen ter herdenking van deze gebeurtenis. In de stad bleven de namen Herestraat en Hereweg bestaan. Na de annexatie van Helpman door de stad Groningen in 1915 werd de naam van de Rijkstraatweg tussen de Natte Brug en de Esserweg veranderd in Verlengde Hereweg. In 1968-1969 beraadslaagde de Commissie naamgeving Straten in Haren over nieuwe namen voor verschillende gedeelten van de Rijkstraatweg. Suggesties waren Hoofdweg, Stads-laan, Voorstraat, Drentseweg, Hogeweg en Bisschopsweg. Gelukkig is het er nooit van gekomen!

Bronnen:

- Haren, Van vroeger tot nu, B.P. Tammeling e.a. 1979
- Harener Weekblad 5, 12, 19 december 1968
- Harener Weekblad 2 januari 1969

Nieuwe uitgaven in Harener Historische Reeks

In de Harener Historische Reeks zijn onlangs twee nieuwe uitgaven verschenen. In het vorige nummer van Harens Old Goud meldden wij al de uitgave 'Onder de klokslag van Noordlaren, de nieuwe begraafplaats, 1871-2021' geschreven door Drs. Friso Bavinck. Toen nog met de voorpagina gebaseerd op een dummy. Daarom hierbij nog maar de goede pagina.

Voorts is verschenen 'Hortus Haren, een geschiedenis van mensen, tuin en organisatie' van de hand van Drs. Ger Blijham en Dr. Albert Buursma. Zoals de titel al aangeeft beschrijft dit boek de historie van de Hortus in Haren vanaf de start 100 jaar geleden. Een verhaal met – volgens de auteurs – duizelingwekkende hoogtepunten, zoals de opening van het Chinapark en de ijsbeeldtentoonstelling, maar

ook met dieptepunten, zoals het faillissement in 2001. Als een Phoenix uit de as is de Hortus uit dat faillissement herrezen en de afgelopen twee decennia in rustiger vaarwater gekomen. Maar wat zal de toekomst brengen?

Beide boeken zijn te koop bij Boekhandel Coöperatie Boomker. Ze zijn ook toegevoegd aan de door Marian Nieboer beheerde bibliotheek in ons bezoekerscentrum aan de Oude Brinkweg 12A.

Verhaal bij een foto

In onze vorige aflevering startten we met de nieuwe rubriek 'Verhaal bij een foto'. Wij hoopten u via zo'n foto te verleiden tot het vertellen van een verhaal, dat we dan vervolgens uit zouden kunnen werken in een artikel in Harens Old Goud.

Onze onderstaande foto leverde helaas slechts één reactie op. Henk Bakker meldde, dat hij geen kinderen herkende en dat de kinderen niet aan het timmeren waren bij het toenmalige dorpshuis, maar ernaast bij de openbare school.

Een nieuwe poging dus maar. Hier wordt een beeld onthuld bij het dorpshuis 'De Tiehof' in Onnen. Er staan heel wat herkenbare personen op. Wie was de maker van dit beeld, wat stelt het voor? Zien we het goed dat mevrouw Weide de onthulling

mag doen? Was dit bij de opening van het dorpshuis en wat valt daarover te vertellen? Zijn de toen uitgesproken verwachtingen uitgekomen?

Mail uw verhaal aan redactie@oldgo.nl

Oude foto's

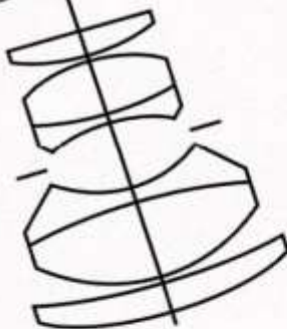
Beschikt u over oude foto's? De 'fotoclub' van Old Go houdt zich aanbevolen voor oude foto's over Haren,

Glimmen, Onnen en Noordlaren. Ook foto's van personen zijn welkom. In het bijzonder van personen die ergens mee bezig zijn. Niet de zogenaamde 'familiekiekjes'. Het moet wel duidelijke

zijn wat of wie op de foto staat. Zo nodig scannen we de foto's in ons Bezoekerscentrum of bij u thuis. Maak een afspraak via info@oldgo.nl of meldt u bij een lezing.

luchtfotografie
boven heel Nederland

**AEROPHOTO
EELDE**

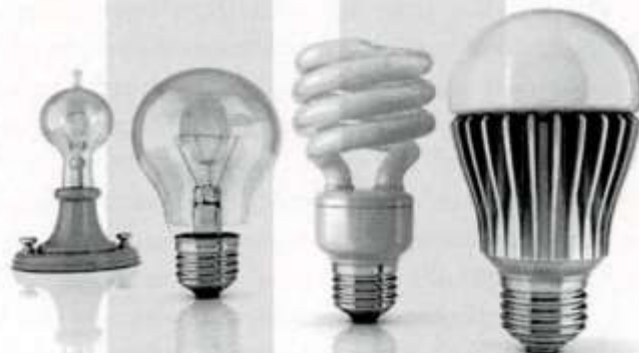

INFO@AEROPHOTOEELDE.NL
WWW.AEROPHOTOEELDE.NL
telefoon: 050 - 309 5551

SINDS 1911

Konings
TOTAALINSTALLATEURS

Rijksstraatweg 208 - 210 9752 BR Haren
☎ 050 5344735 Fax 050 5344138
www.koningstotaalinstallateurs.nl

DIGNO computers

Computers • Software • Reparaties • Netwerken

ICT Waarborg

Rijksstraatweg 132 • 9752 BL Haren • Tel.: 050-5349965 • info@digno.nl • www.digno.nl

Atelier "de Clou"

ATELIER VOOR BOUWKUNDE

Jaap Vrieling

Waterhuizerweg 31
9753 HP Haren
Tel: 050 - 85 00 080
Mob: 06 - 55125730
Email: info@declou.nl

Zwembad De Bam

Over de geplande bouw van een zwembad aan de Bamshorn verscheen eerder een bijdrage in de serie Columns Harener Historie (zie www.oldgo.nl). Nu hier een wat uitgebreidere versie met meer afbeeldingen.

Door Eppo van Koldam

Eigenlijk begint dit verhaal waar mijn artikel "Vrouw Fransen en de Poorthof" in de vorige uitgave van Harens Old Goud ophoudt. Begin jaren 1960 staan er in het bouwblok Jachtlaan, Lokveenweg, Poorthofsweg en Stationsweg tussen veel nieuw gebouwde huizen nog drie oude boerderijen: Jachtlaan 18 (de 'Jessicahoeve') van de familie Jansen, Jachtlaan 34 bewoond door de familie Prins en Poorthofsweg 3 bewoond door de familie Alberts. De beide laatste percelen kennen een lange historie. In 1823 behoren ze tot de nalatenschap van Hendrik Adolfs en Fennechien Brouwer. Jachtlaan 34 wordt dan de 'Zuiderkamp' genoemd en wordt toebedeeld aan zoon Jan Adolfs. Dochter Fennegien Adolfs, die is gehuwd met Hendrik Vedder verkrijgt Poorthofsweg 3 (de 'Noorderkamp'). Deze boerderij noemde ik ook al in mijn boven aangehaalde artikel "Vrouw Fransen en de Poorthof" (zie daar ook voor een foto). Meer over deze Zuiderkamp en de Noorderkamp kunt u lezen in het boek 'In de voetsporen van de Van Dam's', in 2011 geschreven en uitgegeven door Dick van Dam.

In de huisnummering van 1830 heeft Jachtlaan 34 het nummer 23A en Poorthofsweg 3 het nummer 36. Het 'A' nummer duidt er op, dat Jachtlaan 34 is gebouwd na 1807. Poorthofsweg 3 (de 'Noorderkamp') zal het oudst zijn. In een advertentie in de Groninger Courant van 5 januari 1798 wordt deze boerderij omschreven als "een boeren behuizinge en schuure, alsmede een arbeiders woning en schuure, met de vaste beklemminge van alle derzelver onderhorige hooy, bouw en weidelanden, alles tot Haren staande en gelegen en wordende door Hindrik Adolfs en Sikke Lucas meijerwijze (= als huurder) gebruikt". De bovengenoemde Hendrik Adolfs en Fennechien Brouwer zijn dan de kopers.

Na 1925 verliezen de boerderijen geleidelijk hun functie. Steeds meer gronden worden verkocht voor woningbouw. In eerste instantie vindt de woningbouw plaats aan de bestaande straten, zoals de Jachtlaan (toen nog Onnerweg geheten) en de Stationsweg. Mijn oud-collega bij de gemeente Haren, Jitse Betten, omschreef dit treffend als volgt. Haren ontwikkelde zich eerst als een kippenpoot. Alleen bebouwing aan de bestaande wegen tussen de daar staande boerderijen. Later werden de tussen de oude wegen liggende terreinen volgebouwd en kregen de poten zwemvliezen. Zo werd van de kippenpoot een eendenpoot gemaakt. Dat werd dan meestal gedaan door de aan de bestaande weg staande boerderij

Op de foto boven de huidige Jachtlaan vanaf de kruising met de Terborgsteeg. Rechts de woning Jachtlaan 23 en links de boerderij Jachtlaan 34 (nu zuidelijke toegang Bamshorn). Op de foto onder nogmaals Jachtlaan 34, nu kort voor de afbraak. Op de foto boven werd de boerderij bewoond door de familie Bontekoe, op de foto onder door de familie Prins

Jachtlaan 18, de Jessicahoeve van de familie Jansen

af te breken en over dat vrijgekomen terrein de verbindingsweg aan te leggen naar de achtergelegen te bebouwen weilanden. Zo zijn in het dorp Haren vele oude boerderijen gesneuveld. Zeker in het blok Jachtlaan, Onnerweg, Middelhorsterweg en Stationsweg.

De boerderij Poorthofsweg 3, de Noorderkamp, kan aanvankelijk nog overleven door zich achter de bebouwing aan de ca 1935 aangelegde Poorthofsweg te verschuilen. Dat duurt tot 1960. Dan koopt de Gereformeerde Stichting voor Huisvesting en Verzorging van Bejaarden de

boerderijen Jachtlaan 34 en Poorthofsweg 3, alsmede een perceel weiland achter Jachtlaan 18. Het is de bedoeling van de stichting hier een verzorgingstehuis te bouwen. Deze plannen lijden in 1962 echter schipbreuk, omdat de Directie Volkshuisvesting en Gedeputeerde Staten niet willen meewerken aan bouw op deze locatie. Zij zien de bouw van een tehuis op zo 'n door andere woningbouw omsloten locatie niet zitten. Niet helemaal onbegrijpelijk, want de stichting beschikt dan alleen over de zuidelijke ontsluiting naar wat we nu de Bamshorn noemen. De stichting slaagt er vervolgens in om met de gemeente Haren overeenstemming te bereiken over een grondruil. De stichting verkrijgt grond in de Molenbuurt en de gemeente krijgt de percelen aan de Jachtlaan en de Poorthofsweg. Op het perceel in de Molenbuurt bouwt de stichting vervolgens 'De Zonnehof'.

Maar wat wil de gemeente met het verkregen perceel? Dat weet de gemeente zelf ook nog niet. Ook niet als de gemeente in 1964 de Jessicahoeve aankoopt van de familie Jansen. Wel wordt in het voorstel van BenW tot aankoop aan de gemeenteraad gesuggereerd, dat op een gedeelte van de aangekochte percelen de Hervormde ULO (nu MAVO) gebouwd zou kunnen worden. Dus een derde ULO in Haren naast de openbare aan de Kerkstraat (nu Clockhuys) en de christelijke aan de Kerklaan (nu Nije Cruisj). Die ULO komt er uiteindelijk niet. Niet hier en ook niet ergens anders in het dorp.

De ontwikkeling van de gemeente gaat snel in deze jaren. Het inwonertal groeit en ook de algemene welvaart. Daarmee groeit ook de behoefte aan nieuwe voorzieningen, zoals een sporthal en een overdekt zwembad. Dit laatste in aanvulling op het bestaande openluchtbad in de Appelbergen. Vanaf 1965 zet de gemeente er op in, deze

Rechts het lege terrein voor het zwembad naast de spelhal De Bam. Op terrein op de voorgrond staat nu het rouwcentrum

voorzieningen aan de Jachtlaan te realiseren. Allereerst de sporthal. Die komt in 1968 klaar en krijgt de naam 'De Bam'. De naamgevingscommissie is tot deze naam gekomen, omdat 'De Bam' in Drenthe de naam is voor de plaats 'waar je vrij bent en waar je onkwetsbaar bent in het spel'. En Haren is ook een beetje Drents, dus.

Nu het zwembad nog. Bij de opzet van de sporthal is hier al rekening mee gehouden. De ingang is zo gesitueerd, dat die zowel geschikt is voor de sporthal (links) als het zwembad (rechts). Eind 1968 wordt er krediet verleend voor de uitwerking van de zwembadplannen en een jaar later is er een plan met een maquette. De pers bericht hier uitvoerig over. Het wachten is nog op de financiering. Er wordt gedacht aan steunacties vanuit de bevolking. En dan plotseling in 1971 verandert de gemeente de plannen radicaal. Het openluchtbad in de Appelbergen zal niet worden gerenoveerd, maar worden gesloten. En er komt geen overdekt zwembad bij de Bam. Er moet een gecombineerd buiten- en binnenbad komen bij het Scharlakenbos. En dat komt er een paar jaar later.

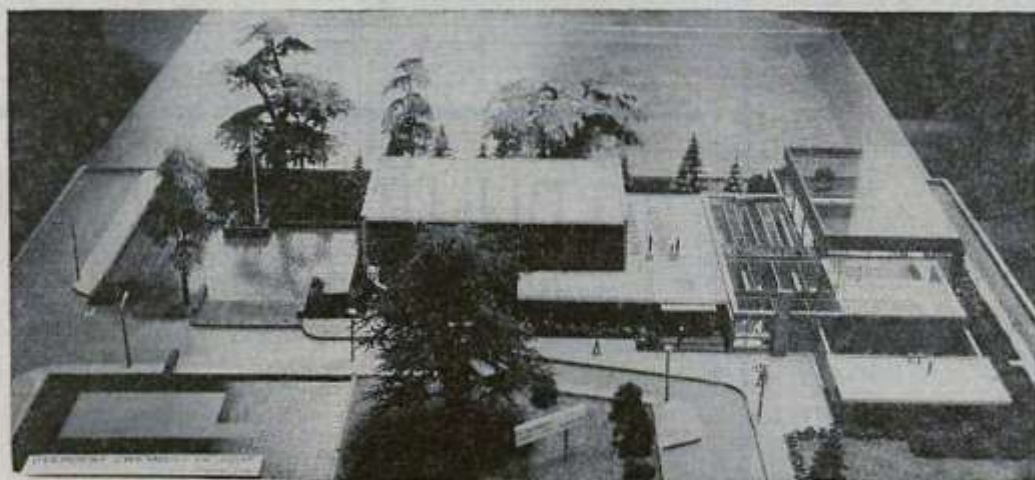
Overdekt zwembad completeert 'De Bam'

MAQUETTE KLAAR; NU HET GELD NOG...

(Van een onzer verslaggevers)

HET GEZICHT van het sportcomplex De Bam aan de Bamshorn in Haren is gecompleteerd door achter de al ruim een jaar in gebruik zijnde spelhal nu een overdekt zwembad in te bouwen in een fraaie maquette. Hoewel de Vereniging van Nederlandse Gemeenten zich inmiddels met deze door de Heidemij op papier gezette plannen heeft verenigd, zal het zeer waarschijnlijk nog zeker een jaar duren voordat met de bouw van het zwembad een begin kan worden gemaakt. Waar het nog aan schort zijn de nodige financiën.

DE TOTALE KOSTEN van het overdekte zwembad (met een zwembad van 10 bij 25 en een instructiebad van 10 bij 3 m.) zijn begroot op ongeveer f 1.250.000. Aangenomen wordt dat de bevolking een kleine 10 pct daarvan bijeen zal moeten brengen. Acties om dat geld in te zamelen worden voorbereid.

● Midden op deze maquette staat de spelhal De Bam, met links daarvan een speelplaats, die gebruikt wordt voor rolschaatsen tot ballet toe. In de laagbouw rechts van de spelhal zijn garderobes en de kantine van het complex ondergebracht. Vrijwel in het verlengde van de Bamshorn (weg op de voorgrond) ligt de centrale entree, van zowel het zwembad als de hal. Het „open“ gedeelte daarachter biedt plaats aan kleed- en doucheruimten. Rechts daarvan komt het overdekte zwembad, met daarvoor het instructiebad. De laagbouw op de voorgrond (rechts) beeldt de woning van de toekomstige zweminstructeur uit.

Architect Pieter Mient Hoekstra

Pieter Mient Hoekstra was in de jaren na de Tweede Wereldoorlog een belangrijke, maar tegenwoordig vrij onbekende, architect. Zoals in dit artikel te lezen is, heeft hij een stempel gedrukt op het aanzien van een groot aantal straten in Haren.

Door Hermien Noordhoff

Architect Pieter Mient (Piet) Hoekstra (1922 - 2010) zette geen opvallende gebouwen neer. Hij bouwde hele gewone huizen en qua stijl onderscheidde hij zich ook niet. Een traditionele bouw vond hij belangrijk: grote ramen in de voorkamer en kleine ramen in de andere ruimtes. En ook al heeft Hoekstra veel gebouwd in Haren, bekend is hij niet. Hij speelde een belangrijke rol in het Duizendwoningenplan van 1950. Hij bouwde onder meer in het centrum in het kader van het Centrumplan (begin zestiger jaren), de Molenbuurt (1966), Maarwold II (1970), de Stationsbuurt (1973) en ontwierp woonzorgcentrum Zonnehof (1968). Maar ook buiten Haren heeft hij veel gebouwd. Onder meer in Groningen (flatwoningen), Appingedam (Christelijke kleuterschool 1961), Capelle aan de IJssel (Immanuelkerk 1952), Sint Maartenszee (recreatiewoningen 1967) en Italië (vakantiewoningen 1963).

Door oorlog studie niet afgerond

Hoekstra werd in Groningen in de Billitonstraat in een eenvoudig gezin geboren. Hij deed de Eerste Christelijke HBS en begon in de eerste helft van de Tweede Wereldoorlog met de avondcursus 'Voorbereidend Bouwkunst Onderricht' (VBO), een opleiding voor mensen werkzaam

in de bouw. Hij kon de cursus niet afmaken omdat hij moest onderduiken. Hij heeft nooit een studie architectuur gedaan, architect was in die tijd nog een vrij beroep. Tijdens zijn onderduikperiode in Dokkum werkte hij een jaar bij architect Gerrit Steen. Het laatste halfjaar van de oorlog was hij in Groningen ondergedoken bij de architecten Lucas en Ewald Drewes en kreeg ook les van hen. Lucas Drewes (1870-1969) maakte deel uit van het architectenbureau Kuiler en Drewes. Hoekstra had tijdens zijn onderduikperiode in Dokkum met Kuiler en Drewes afgesproken dat hij na de oorlog hun compagnon zou worden en het bureau later zou overnemen.

Overname bureau Kuiler en Drewes

Hoekstra nam het bureau inderdaad over, samen met Jan Por (1921-1967). Het bureau was gevestigd aan de Tuinbouwstraat 12 in Groningen, en later begin jaren vijftig, aan de Westersingel 36. In Appingedam was een dependance waar Hoekstra werkte en woonde van 1945 tot 1953.

Het bureau had in 1945 geen medewerkers meer maar kreeg kort na de oorlog zoveel opdrachten dat het groeide tot ruim vijftig medewerkers. Hoekstra hield zich met de esthetische kant van het ontwerpen bezig, Por met de technische kant zoals bestekken. Toen Por begin jaren vijftig ziek werd en niet meer mocht werken ging Hoekstra alleen verder. Het werk werd Hoekstra op een bepaald moment te veel en hij reduceerde het personeelsbestand. Hij kocht in 1953 De Brinkkamp, Rijksweg 77 te Glimmen, verplaatste het bureau naar De Brinkkamp en ging door met drie medewerkers onder de naam P.M. Hoekstra. In de jaren zeventig toen hij veel opdrachten kreeg werkte hij samen met architect Steven Kardol uit Veendam.

Het Duizend Woningenplan

Na de Tweede Wereldoorlog was er woningnood. In de oorlog waren veel huizen verwoest of beschadigd en er was in de oorlog tot 1950 nauwelijks gebouwd. In Haren, Nederland had in 1946 een tekort van zo'n 200.000 woningen. Haren had eind jaren veertig het grootste woningtekort van de provincie Groningen. Burgemeester Huib Ottevanger van Ulrum bedacht een plan voor de provincie Groningen. Hij stelde voor om in een groot aantal gemeentes identieke woningen te bouwen. Daardoor was het mogelijk om snel en tegen de helft van de normale kostprijs woningen te bouwen zodat de huur laag was.

Pieter Hoekstra ontwierp deze woningen voor de bouwprijs van 10.000 gulden. Huurders kregen hiervoor een woonkamer, een keuken, een schuurtje, een tuin, op de bovenverdieping slaapkamers en een douche met warm water. Een ongekende luxe in die tijd. In 1951 werden in Haren 24 woningen aan de Torenlaan gebouwd en 18

Zonnehof naar ontwerp van P.M. Hoekstra, vervangen door nieuwbouw

Woningen van het duizend woningenplan aan de Torenlaan (inmiddels afgebroken)

woningen aan de Tuindorpweg. De woningen zijn afgebroken in respectievelijk 1998 en 2003. Het tegeltableau van de Groningse keramist Anno Smith, dat herplaatst is op de muur van een appartement aan de Torenlaan is het enige wat er nog is overgebleven.

Woningbouw vanaf de jaren zestig

In de jaren zestig wilde Haren aan verschillende bewonersgroepen een woning op maat kunnen bieden. Woningbouwverenigingen en beleggingsmaatschappijen zouden kunnen voorzien in seriematige bouw die goedkoper was en daardoor voor meer mensen bereikbaar. Zo verschenen er in Haren rijtjeswoningen, etagewoningen in twee en drie woonlagen op een onderverdieping, flatwoningen en drive-in woningen en split level woningen. Hiermee voldeed Haren aan de vraag naar goedkopere woningen en woningen voor kleinere huishoudens en alleenwonenden. Men vond in die tijd flats met name geschikt voor alleenstaanden.

Er werd niet alleen in het centrum van Haren gebouwd maar er ontstonden ook nieuwe wijken: de Molenbuurt, Maarwold en de Stationsbuurt. Elke wijk heeft zijn eigen karakter met veel ontwerpen van Hoekstra.

Centrumplan

Begin jaren zestig had Hoekstra projecten waarin hij flatwoningen ontwierp. De opdrachten kreeg hij van Bo-wan. Hij ontwierp twee soorten: 1. flatwoningen met een onderverdieping met bergingen en/of garages en 2. flatwoningen met een onderverdieping met een winkel of een

Centrumflat aan de Rijksstraatweg

bedrijf. De Centrumflat aan de Rijksstraatweg en de naastgelegen flatwoningen (totaal 54 woningen) hebben allemaal twee woonlagen en winkels in de onderverdieping. De Centrumflat is één van de oudste flatwoningen van Haren (1965). Om ruimte te maken voor deze flat is de woning van notaris Lohman afgebroken. Aan de achterkant van de flat is een tegeltableau van Jan van der Zee (de Ploeg) geplaatst.

De Brinkflat (1960) aan de Oude Brinkweg is vanaf het begin bestemd geweest voor alleenwonenden en werd de 'vrijgezellenflat' genoemd. In 1962 ontwierp Hoekstra aan de Kroonkampweg 21 split level woningen met een zadeldak, wat uitzonderlijk is omdat deze woningen meestal met een plat dak gebouwd worden. Split level woningen hebben een inpandige garage. De vloerniveaus verspringen waardoor veel faciliteiten niet op hetzelfde niveau liggen en er veel trapgelopen moet worden.

Brinkflat aan de Oude Brinkweg

De Molenbuurt

De Molenbuurt ligt aan de westkant van Haren. Bouw- en Exploitatiemaatschappij Bo-wan uit Amsterdam kocht grond en Hoekstra maakte de ontwerpen in 1966 en 1967. Seriematige woningbouw voor de middenklasse, allemaal redelijk ruim ingedeeld, recht langs de rooilijn. Hoekstra had een voorkeur voor zadeldaken (2 hellende dakschilden die samen een omgekeerde V-vormen), het meest voorkomende dak in Nederland. Hij vond een zadeldak beter bij onze bewolkte luchten passen dan platte daken.

Hij ontwierp twee-onder-één-kap woningen (Van Eedenlaan, de Verweylaan en de Perklaan), een rij vier-onder-één-kapwoningen (Slauerhofflaan), een vrijstaande woning (Da Costalaan) en twee rijen drive-in woningen (Multatulilaan). Alle twee-onder-één-kapwoningen lijken wat op elkaar: een zadeldak met donkere sneldekkpannen, meestal opgetrokken in gele of lichtrode baksteen of een combinatie daarvan en lichte kozijnen. Maar doordat de woningen in een aantal types zijn uitgevoerd, is er toch een zekere afwisseling in het straatbeeld. An-

ders was het waarschijnlijk heel monotoon geworden. De drive-in woningen zijn etagewoningen van twee woonlagen met een plat dak op een onderverdieping met daarin een garage en een tuinkamer.

Woningen aan de Van Eedenlaan

Maarwold II

In Maarwold II, dat ligt tussen de Emmalaan en het verlengde van de Ruiterssteeg is het anders. Tussen 1973 en 1977 heeft Hoekstra in het westelijk deel zo'n vijftienvijf luxe, vrijstaande woningen op ruime kavels ontworpen. De meeste woningen zijn gebouwd in opdracht van de eerste bewoners en de ontwerpen zijn aangepast aan hun eisen en wensen. De woningen zijn op traditionele wijze gebouwd. Uiterlijk lijken de oorspronkelijke ontwerpen qua materiaal en kleurgebruik veel op elkaar. Lichte baksteen met donkere houten kozijnen, een begane grond en één verdieping die zich rechtstreeks onder een zadeldak met donkere pannen bevindt en vaak een geschakelde garage (Stevinweg, Huygensweg, Spinozalaan en Zeemansweg). Een enkele bungalow is met plat dak gebouwd. Veel woningen zijn inmiddels opnieuw geschilderd en geven geen indruk meer van de oorspronkelijke kleurstellingen. Hoekstra betreurde dit.

De Stationsbuurt

De Stationsbuurt ligt ten noorden van de Nieuwe Stationsweg, ten oosten van de Oosterweg en ten westen van de spoorweg Groningen-Assen. Hoekstra heeft in opdracht van Bo-wan bijna alle woningen in de Stations-

Woning aan de Spinozalaan in oorspronkelijke kleurstelling

buurt ontworpen. Alleen de woningen langs de uiterste oost- en westranden van het plan zijn niet van hem. Tussen 1974 en 1976 maakte Hoekstra er de ontwerpen voor series rijtjeswoningen: 8 aan de Ossewei, 30 aan de Emborg, Lusthorst, Rummerinkhof en later 20 aan de Ossewei, Mikkenkamp, Zorgvrij.

In de Stationsbuurt staan bijna alleen maar rijtjeswoningen. Er is nauwelijks variatie. Hoekstra heeft vier types ontworpen. De woningen zijn opgetrokken in een lichte baksteen met bruin/zwarte kozijnen en zwarte sneldekkpannen. Binnen één rij woningen zijn er verschillende verspringen in dak- en rooilijnen. Ook hier waren mogelijkheden om kleine, individuele aanpassingen in de ontwerpen door te laten voeren.

Woning aan de Zorgvrij in de Stationsbuurt

Overige projecten

Hoekstra maakte ook ontwerpen voor woningen aan de Beatrixlaan (9 dubbele villa's 1959), het Harde (21 woningen, 5 dubbele villa's 1964), de Margrietlaan (1 woning 1962), de Scheperweg (24 woningen 1958). Ook de Nutspaarbank (1965), tegenwoordig SNS bank, aan de Rijksstraatweg heeft hij getekend. Rond 1970 heeft hij in Glimmen 11 woningen ontworpen.

Hoekstra stopte eind jaren zeventig. Er was een landelijke crisis in de bouwsector en er werden bijna geen huizen meer verkocht. Het bureau werd niet overgenomen.

Veel woningen van Hoekstra zijn al weer gesloopt. Mensen houden niet echt van de architectuur uit de tijd van de Wederopbouw (1945-1965).

Voor meer informatie over de Wederopbouw verwijst ik u graag naar het artikel dat Maria Staal in Haren Old Goud 2015 nummer 2 geschreven heeft: 'Kunst en Ambacht in de Wederopbouw'. Het artikel is ook te vinden op de website van Old Go.

Bron

Met dank aan Meriam Kroeze. Ik mocht als bron haar masterscriptie Kunst- en Architectuurgeschiedenis, 'De uitbreiding van Haren 1945-1980. Een modern dorp in het groen' uit 2010 gebruiken.

Herinneringen aan het koeien verweiden

Vroeger woonde Eisse Bakker in Glimmen en hielp als scholier mee op een kleine boerderij met het verweiden van koeien.

In dit artikel vertelt hij over de herinneringen aan het boerenleven van toen.

Door Eisse Bakker

Inleiding

In mijn jaren op de HBS in Groningen eind jaren '50 van de vorige eeuw verdiende ik een zakcentje met het assisteren bij het verweiden van koeien. Ik hielp een boer die een boerderijtje had in het Tranendal, gelegen achter het spoorviaduct (spoor Groningen - Assen), tegenwoordig de Dalweg in Onnen geheten. Deze boer had tien melkkoeien en wat jongvee en een paard. Hij verbouwde ook nog rogge, haver en voederbieten op een paar hectare. Van dit kleine gemengde bedrijf kon de boer bestaan!

Koeien verweiden van weiland naar weiland

De boer huurde overal weilanden om de koeien te laten grazen. Bij De Punt (bij Yde) tot halverwege Glimmen en in Haren aan de Lutsborgsweg lagen weilanden die hij gebruikte om te hooien.

Bij de Drentse A

Het grasland, gelegen bij de spoorbrug over de Drentse A, was moeilijk te bereiken. Dit lukte alleen als je door de weilanden liep en dan naar de sluis ging in het Noord-Willemskanaal bij de Drentse Punt. Genoemd land lag vrij laag en in de herfst van 1961 was er erg veel regen gevallen. De Drentse A trad buiten haar oevers. De koeien graasden er nog en konden een droge plek vinden onder de bomen. Om de beesten in veiligheid te brengen moesten ze door het water waden. Een ongekende situatie. Ik herinner me nog dat we vanaf de Drentse Punt met de koeien aan een touw verder liepen langs het Noord-Willemskanaal. Ter hoogte van het Quintusbos liepen we via de brug over het kanaal en iets verder de brug over de Drentse A richting de weilanden aan de Lutsborgsweg halverwege Glimmen en Haren. Na mijn tijd zijn de wei-

landen bij de spoorbrug over de Drentse A richting het waterleidingbedrijf verkaveld en veel toegankelijker gemaakt, daarna kon je rechtstreeks door de weilanden naar de brug in de Rijkstraatweg bij het Waterleidingbedrijf in Glimmen.

Van de stal naar een weiland

We gingen altijd met zijn tweeën. Ieder had soms wel drie of vier koeien. De beesten duwden ons vaak vooruit, je ging bijna vanzelf. Soms hadden ze kuren en bleven plotseling staan, alsof ze ergens bang voor waren... Je had vaak een hoop lol met de beesten. Koeien zijn behoorlijk gewillig en zeker niet vervelend of gevaarlijk. Ik herinner mij nog een gebeurtenis: jonge beesten die de hele winter op stal hadden gestaan moesten in het voorjaar naar een weiland gebracht worden. Deze jonge beesten hadden nog nooit aan een touw gelopen en dat was toch wel ongewoon en beangstigend voor ze. Het was een hele kunst om die beesten uit de stal naar buiten te krijgen en toch in toom te houden. Een van de jonge koeien hadden we zover gekregen dat hij in de deuropening van de stal verscheen. Maar het beest bleef daar stokstijf bleef staan toen hij het zonlicht aanschouwde. Wat we ook deden, hij bleef staan en was niet vooruit te branden. De vrouw van de boer kwam ook meehelpen. Ze sloeg met een stok tegen zijn achterlijf en ja hoor, het dier schrok behoorlijk. De koe sloeg op hol en de boer werd mee getrokken, de mestbult op. Hij wilde de koe niet loslaten en zakte bijna een halve meter in de stront. Hij ging tekeer en liep te schelden.....

Naar Harkstede

Genoemde boer heeft naderhand het boerderijtje verkocht. Hij kon een grotere boerderij in Harkstede kopen met weilanden rondom het huis. Er was één nadeel, de boerderij had geen elektriciteit. Als zijn vrouw ging stofzuigen moest eerst het aggregaat worden opgestart... Ze hebben naderhand een stroomaansluiting gekregen en hebben nog jaren kunnen boeren op hun moderne boerderij met alle weilanden rondom het bedrijf.

Een kaartje met daarop aangegeven de route, die Eisse Bakker gelopen zal hebben bij verweiden van de koeien uit de ondergelopen graslanden bij de Drentse A (binnen de paarse cirkel). De spoorbrug over de Drentse A ligt vlak bij het landgoed De Pol (golfbanen). Van daar zal Eisse Bakker in westelijke richting zijn gelopen naar de brug over het Noord-Willemskanaal bij De Punt. En dan langs het kanaal naar het noorden. De rode lijn van links naar midden boven op de kaart is de Groningerstraat/Rijksstraatweg

Meester Herman Bos

Een levensbeschrijving van een markant persoon. Hij is vooral bekend als dorpschoolmeester aan de Kerkstraat-school in Haren met een grote belangstelling voor de natuur.

Door Roelof van Wijk

Herman Bos is geboren in Onderdendam in augustus 1851 als zoon van Gerrit Tjapkes Bos. Zijn vader was bierbrouwer, later architect. Zijn moeder, Frederika Jans Rijkens, was de tweede echtgenote van Gerrit, en een dochter van Jan Gerrit Rijkens, schoolonderwijzer en Janna van der Tuuk.

Herman werd als nakomeling uit de onderwijzersfamilie Rijkens ook onderwijzer. Zijn eerste aanstelling was in 't Waar bij Scheemda. In januari 1879 werd hij hoofdonderwijzer van de openbare lagere school aan de Kerkstraat in Haren. Naast zijn onderwijzersbaan wandelde hij graag en was hij koster-organist van de Dorpskerk in Haren.

Hij schreef verhalen over zijn wandelingen die hij maakte door de gemeente Haren. Deze verhalen werden geplaatst in het Nieuwsblad van het Noorden. De VVV in Haren heeft in 1923 de verhalen gebundeld in een boekje en als propagandamateriaal uitgegeven (zie ook www.oldgo.nl => publicaties => bronbewerkingen => nr. 22). Ook was hij geïnteresseerd in de geschiedenis van Haren en verzamelde hij foto's van leuke plekjes.

In het Nieuwsblad van het Noorden verscheen op 1 maart 1924 een bericht over de VVV in Haren. Dit was naar aanleiding van het feit dat het boekje van Herman Bos door de hele provincie was verspreid. Het boekje was verrijkt met foto's van fotograaf Kramer, van de aardigste plekjes van Haren. 'Deze zullen worden verspreid in cafés'.

Herman Bos huwde op 6 februari 1875 in Aduard met Janna Hamming. Zij was geboren in Den Ham, in september 1848 en was een dochter van Harm Derks Hamming (landbouwer) en Fopke van der Heide. Janna Hamming overleed te Haren in juni 1928, oud 79 jaar. Herman Bos overleed te Haren op 4 januari 1936, oud 84 jaar.

Uit dit huwelijk zijn vier zoons geboren:

1. Gerrit Bos, geboren in 't Waar, maart 1876, overleden in 1928.

2. Harm Bos, geboren in 't Waar, september 1877, overleden in 1950.

3. Jan Gerhard Bos, geboren in Haren, juli 1882, overleden te Bilthoven in 1960.

4. Frederik Johan Bos, geboren in Haren, oktober 1888, overleden in Haren april 1909, oud 20 jaar.

Het gezin woonde in het schoolmeesterhuis, annex kosterswoning aan de Kerkstraat 2 te Haren. Zijn moeder Frederika Rijkens, overleden in 1910, woonde bij hen in.

Na het overlijden van Herman Bos werd op 6 januari 1936 een herdenkingsartikel opgenomen in het Nieuwsblad van het Noorden. Een dag later op 7 januari 1936 schreef professor R. Casimir een artikel over Herman Bos in de Telegraaf met als opschrift: Een dorpschoolmeester van den ouden stempel heengegaan. Op de begrafenis sprak zoon Jan Gerhard Bos woorden van dank voor alle blijken van belangstelling.

Bronnen:

- allegroningers.nl; wiewaswie.nl; google.nl

- adresboeken gemeente Haren

- via Delpher, kranten:

- Nieuwsblad van het Noorden 06-01-1936, 'herdenking H. Bos'
  - Nieuwsblad van het Noorden 08-01-1936, 'verslag begrafenis H. Bos'
  - Telegraaf 07-01-1936, artikel prof. Rommert Casimir
- Harener Weekblad juni 2017, 'school Kerkstraat' door Eppo van Koldam (zie ook www.oldgo.nl => publicaties => column Harener historie)

Rechts op de foto de in 1927 afgebroken school aan de Kerkstraat, waarin Herman Bos tot zijn pensionering les gaf. Deze school werd gebouwd in 1883. Herman Bos is dus eerst nog vier jaar actief geweest in de voorloper van dit schoolgebouw. Links naast de school de kosterij, waarin Herman Bos tot zijn overlijden woonde, want ook na zijn pensionering als schoolhoofd bleef hij zijn kerkelijke functies vervullen

Herinneringen aan kerst en het kerstfeest

Ieder zal zijn herinneringen hebben aan bepaalde feestdagen. Na Sint Martinus en Sinterklaas was in mijn herinnering het kerstfeest een feest van intimiteit met dennen-groen en kaarslicht. En zo vlak voor de jaarwisseling een mooie periode. Niet onbelangrijk was, en niet alleen voor de leerlingen van de lagere school, de kerstvakantie en het kerstrapport. Die periode ligt nu meer dan 60 jaar achter mij maar de herinneringen zijn dierbaar. In mijn herinnering was het altijd een witte kerst.

Door Henk Bazuin

Het eerste teken van het aanstaande kerstfeest was de adventskrans in de dorpskerk. Hij werd opgehangen door koster Aasman aan het begin van de adventsweken. Een eenvoudige krans van dennentakken, versierd met een paar rode linten. Op de krans stonden vier kaarsen waarvan de eerste brandde op de eerste adventszondag en de laatste op de zondag voor eerste kerstdag. Dat was de eerste zichtbare versiering in de kerk. Mogelijk stond er later ook een kerstboom. In die adventsweken vond ook de kerstvolkszang plaats op kerstavond. De GDS-garage aan de Westerse Drift was hiervoor een ideale locatie.

Tijdens het kerstfeest van de zondagschool kregen we als herinnering een leesboekje. Meestal was dit een exemplaar uit de reeks van de schrijver W.G. van der Hulst. Onze Bram was een van de titels die tot mijn verzameling behoorde.

Mijn eerste acteerprestatie vond plaats in de eerder genoemde dorpskerk. Bezoekers van de jongerendiensten van de Hervormde Kerk voerden in een dienst tijdens de kerstdagen een kerstspel op. Ik was een van de bezoekers en kreeg in het kerstspel een rol als herder toebedeeld. Gekleed in een oud bruin gordijn met dito hoofdversiering, gewapend met een bonenstok als herdersstaf betraden de herders de kerk. We kwamen buitenlangs vanuit Ons Centrum door de hoofdingang, de schoenen trokken we uit in de ruimte onder de toren. Op blote voeten liepen we over het koude middenpad richting de preekstoel,

de plaats van handeling.

Kerst bij de familie Velthuis in 1957. Het meisje rechts op de foto is Trijnie Brunt-Velthuis

Het kersfeest thuis was van een geheel andere orde dan de wijze waarop het heden ten dage wordt gevierd. Er was geen kerstdiner en zeker geen uitbundige versiering van lampjes in de tuin (volgens mij waren die er toen ook nog niet). Wel hadden we een kerstboom, weliswaar van bescheiden afmeting. De piek bestond uit een stervormige versiering en de ballen waren van glas, (tegenwoordig zijn die een vermogen waard op curiosamarkten). Geen engelenhaar, wel een paar simpele slingers en de rest bestond uit plukken watten die sneeuwvlokken moesten voorstellen. De verlichting bestond uit echte kaarsjes, gekleurde gedraaide exemplaren die je in een houdertje moest steken. Hieronder zat een knijpertje en kon het kaarsje op een tak van de boom worden bevestigd. Ze mochten niet scheef staan want dan droop het kaarsvet op de vloerbedekking. Daarom lagen er altijd kranten onder de boom. Om de brandveiligheid te waarborgen stond er ook altijd een emmer water bij de boom. Want stel je eens voor.

Zoals gezegd deze herinneringen zijn me dierbaar en wilde ik graag met u delen.

Praatsessie ijsfabriek De Hoop te Onnen

Op 28 oktober jl. vond een praatsessie plaats over de voormalige ijsfabriek De Hoop in Onnen. Geen lezing met een centrale verteller, maar aanwezigen in de zaal, die elkaar hun ervaringen vertellen en daar naar elkaar op reageren. Ons bestuurslid Henk Bazuin voerde de regie over deze bijeenkomst en dat

deed hij met groot enthousiasme. Hij had zelfs ijsjes laten aanrukken van de Ijsboerderij de Onnerpolder in Onnen om toch maar vooral in de juiste sfeer te komen.

De formule hadden we een beetje afgekeken van de jaren geleden georganiseerde 'Gedeelde verhalen' over het zwembad Scharlakenhof. Toen was Hein Bekenkamp spreekstalmeester

en die hadden we nu weer gevraagd.

Het werd een zeer geanimeerde bijeenkomst. We komen daar zeker nog op terug.

Nu deze formule blijkt te werken, denken we uiteraard na over andere onderwerpen. Maar misschien denkt u wel: "daar zou ik het nog wel eens over willen hebben". Bericht ons dan.

Het 'schoolmeesterhuus' van de Tuindorpschool

Het huis, vaak genoemd als het 'schoolmeesterhuus', is speciaal gebouwd als woonhuis voor de hoofdmeester. Het is gelegen op de hoek van de Spoorlaan en de Waterhuizerweg in Haren en is al 100 jaar oud. De huidige bewoners, de familie Brunt, zijn 40 jaar eigenaar van deze markante woning met de rood geruite gordijntjes.

Door Trijnie Brunt

In de gemeente Haren waren rond 1900 twee openbare lagere scholen gesitueerd. In het centrum van Haren was een school gevestigd aan de Kerkstraat en ook in Noordlaren stond een lagere schoolgebouw.

Het eerste begin

Op 11 januari 1913 besloot de Raad van Commissarissen van de Staatsspoorwegen tot het aanleggen van een rangeerterrein bij Groningen. Omdat de aanleg niet mogelijk was bij de stad, werd besloten het terrein bij Onnen te situeren. Op 14 september 1917 werd op initiatief van de Staatsspoorwegen een zelfstandige woningbouwvereniging 'Onnen' opgericht. Extra personeel op de werkplaats bracht de noodzaak van het bouwen van meer woningen met zich mee. En dit leidde dan ook weer tot het bouwen van een school. Het rijk sprong bij in de bouwkosten en de gemeente betaalde mee aan de exploitatiekosten van de nieuwe school. De bouwkosten bedroegen Fl. 128.330,00. Bij de school hoorden ook een gymzaal en schoolhoofdenhuis. Bij raadsbesluit van 29-09-1951 werd besloten dat de straat waar het schoolhoofdenhuis aan lag, Spoorlaan zou gaan heten. De school kreeg als postadres Waterhuizerweg 7.

Architect

Het fraaie schoolgebouw werd in 1921 gebouwd en ontworpen door architect Ph. J. Hamers uit Bussum, geboren op 2 juli 1882 in Amsterdam. Philippus Jacob Hamers werd geschoold in bouwkunde en tekenen op de Quellinusschool. Hij was eerst in dienst bij architect K.P.C. de Bazel, daarna vestigde hij zich in 1905 als zelfstandig architect in Watergraafsmeer en later in Bussum. Tussen 1915 en 1920 ontwikkelde hij enkele 'tuindorpen', zo ook in Haren. In het ontwerp van de lagere school was duidelijk de invloed van het werk van De Bazel te herkennen. Het schoolgebouw, opgetrokken in een ambachtelijk-traditionele bouwtrant, is in de stijl van de Amsterdamse School. De school is nu aangewezen als rijksmonument. Op dit moment is de Stichting Kinderopvang Haren in het gebouw gevestigd.

Schoolhoofden

Op 17 juni 1922 werd de school geopend. Meester Geert Knoppies (1883-1961) werd aangesteld als hoofd. Samen met zijn vrouw Jantina en hun twee kinderen heeft hij gewoond in het schoolmeesterhuus van mei 1922 tot 28 oktober 1943. In 1943 ging hij op 60-jarige leeftijd met pensioen. Hij is overleden in Groningen toen hij 78 jaar oud was. Hun dochter Greta Stiena is getrouwd met Jan Kamminga Sr., een makelaar in Groningen.

Meester Knoppies werd opgevolgd door de heer J. Bron.

Hij was een aanhanger van de NSB en woonde van maart 1944 tot maart 1946 aan de Spoorlaan. In de oorlogstijd werd een aantal bewoners in de buurt van de school gesommeerd hun huis te verlaten en elders een onderkomen te zoeken. 'Hun' huizen werden geconfisqueerd door de Duitsers. In de Tuindorpschool bivakkeerden Russische dwangarbeiders. In 1945 konden de mensen weer terug naar hun huizen. Toen werd ook het schoolhoofd, de heer Bron, vervangen door meester H. Klinkhamer (1891-1963). Hij woonde in het huis van 18 juli 1946 tot 16 mei 1957. In augustus 1946 werd hij geïnstalleerd. De heer Klinkhamer werd opgevolgd in 1957 door meester E. de Graaf.

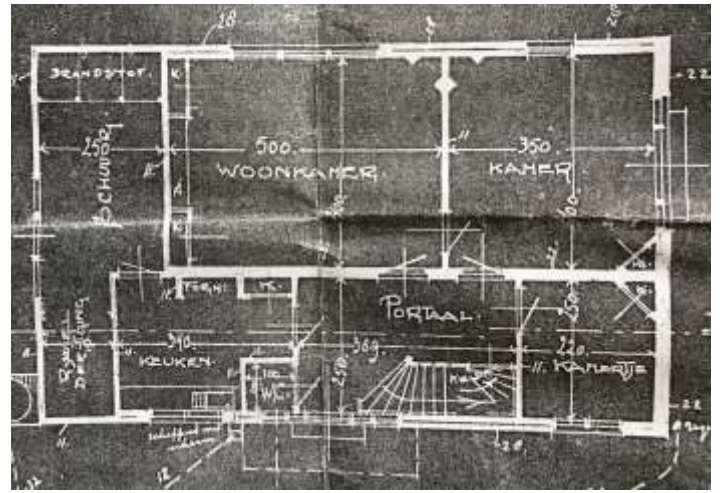
Meester de Graaf verliet de Tuindorpschool als hoofd in 1972. De bouw van de Bloemkampschool aan de Mellenssteeg was voltooid en meester De Graaf werd hoofd op die school. De heer W. Roorda werd aangesteld als hoofd van de Tuindorpschool. De familie Roorda had geen behoefte om naast de school te wonen. Zij kozen voor een woonplekje aan de Klaverlaan in Haren. Aangezien de Tuindorpschool eigendom was van de gemeente Haren zou meester De Graaf het pand moeten verlaten. Hij heeft er voor gekozen het huis te kopen. Op 30 mei 1973 kwam er een einde aan de functie van het huis als 'dienstwoning'.

In februari 1981 heeft de heer De Graaf het pand verkocht aan de familie Brunt. Zelf ging hij wonen aan Ubbo Emmiusingel in Groningen.

Veranderingen aan het huis

Van oorsprong bestond de begaande grond van het huis uit drie kamers. De eetkamer en de zitkamer waren verbonden met een schuifdeur. In iedere kamer zat in de hoek een kachel en een kast. Aan de zijkant van de voordeur lag een klein kamertje. Hier ontving de meester ouders van leerlingen voor een gesprek. Er was een inpandige ruimte aan de zijkant, waarin een kolenhok zat en ruimte om een fiets in te zetten. De heer De Graaf heeft na 1973 van die drie kamers een grote ruimte laten maken en een schuifdeur naar de keuken. De plafonds waren met latten bedekt waartussen een zwart doek zat, zeer gehorig dus. Al snel werden de plafonds verlaagd en met gipsplaten bedekt.

In 1984 werd in de bijkeuken een ruime badkamer gerealiseerd, die was in het huis nog niet aanwezig, alleen een kleine douche in een hoek. Later is ook de WC verplaatst naar de bijkeuken en de oude WC bij de keuken getrokken. In 2007 is de kamer over de hele breedte met 3 meter verlengd. De nieuwe aanbouw bestaat alleen uit ramen met een brede schuifpui. Vóór 1973 werd al een kleine berging aan de zijkant van het huis gebouwd. In 2013 is deze berging afgebroken en samen met het 'plaatsje' bij de achterdeur omgebouwd tot een slaapkamer, waarin ook een douche is gerealiseerd. De vergunning kwam tot

stand omdat de verbouwing 'levensloopbestendig' was. De oude badkamer beneden is een bijkeuken geworden met daarin een achterdeur. Op de bovenverdieping is een kleine slaapkamer verbouwd tot badkamer.

De lange oprit naar de garage kan worden afgesloten met een hek. Tot 1973 was dit hek het grote schoolhek, waar de kinderen naar binnen gingen om op het schoolplein te komen. Op het moment dat het geen dienstwoning meer was, zal de nu nog aanwezige beukenhaag geplant zijn tussen de oprit en het schoolplein.

De tuin

De tuin rondom het huis bestond voornamelijk uit een groot grasveld met in de hoeken wat bomen en planten. De grote kastanjeboom is in 2019 helaas gerooid, hij was aangetast door een schimmel. Op dit moment zijn veel borders aangelegd, vaak omringd met buxushaagjes.

Bronnen:

- Harener Historische Reeks:
  - 'Naar school in Haren' door Hilbrand Polman;
  - 'Bouwkunst in Haren' door Ir. P.W. Havik;
  - 'Van rails en rangers' door E.J. Bunscoeke en Drs. D.M. Bunscoeke;
  - 'Driften, stegen, lanen. Straatnamen in Haren, door Dr. F.C.J. Ketelaar;
  - 'Toelichting op de Harener Historische Kaart' door H.J.C. Bekenkamp

LEGO in Haren

LEGO was in 2007 al 50 jaar verkrijgbaar in Nederland. Wie is er niet opgegroeid met de legosteentjes. En dat het nog steeds een gewilde bezigheid is om met dit materiaal te werken, blijkt uit de wereldwijde populaire televisieserie 'Brickmasters'.

Weet u dat Lego begon in Haren? De start was gevestigd in een pand aan de Middelhorsterweg 37, (later vernummerd in 69) van 1957 tot 1963/1964.

Door Henk Bazuin.

De eerste contacten

De heer Koert Lameris uit Groningen had een spuitgieterij voor plastic artikelen, de firma N.V. Lamaf in Groningen. Uit hoofde van die functie bezocht hij in 1954 een beurs in Denemarken. Daar zag hij een stand waar plastic bouwsteentjes werden gepresenteerd. Het systeem dat hij daar zag week nogal af van het in Nederland bekende speelgoed. De ontwerper van de steentjes was een jongeman van 39 jaar, de heer Godfred Kirk Christiansen. Dat moeten we ook in Nederland hebben, zo dacht de heer Lameris. Lameris benaderde de Denen met de vraag of hij de steentjes in licentie mocht fabriceren. Dit ging niet lukken in 1954 en een tweede poging een jaar later werd ook negatief beantwoord. De Denen voelden er nog niet veel voor. In 1956 was 'de tijd rijp' en zochten de Denen zelf contact. Ze voelden niets voor fabricage maar tegen het importeren van de steentjes maakten ze geen bezwaar. Omdat Koert Lameris zelf geen handelsbedrijf had, schakelde hij zijn zwager, de heer Jan van der Meer in die directeur/eigenaar was van N.V. I.S.I. in de Raamstraat te Groningen. Het was onder leiding van de heer Van der Meer dat de gloriëtocht in Nederland begon. I.S.I. staat voor Internationale Spelden Industrie.

Komst naar Haren

In 1957 vestigde I.S.I. een dependance aan de Middelhorsterweg in Haren. En ook LEGO Nederland vond in dit pand zijn domicilie. Het was in het jaar dat LEGO een raampje introduceerde. In dat jaar lag ook de eerste LEGO, dat aanvankelijk alleen bestond uit rode en witte steentjes, in de speelgoedwinkels. In het begin zag V&D er geen brood in. Pas toen de V&D-vestiging in Den Haag ermee begon, gingen alle vestigingen overstag.

De eerste LEGO steentjes werden weggegeven in de winkels door middel van een klein doosje met een rood en

een wit steentje of met een geel en een blauw steentje. De jeugd van Haren die nog met een lampion langs de deuren ging op 11 november, wist LEGO aan de Middelhorsterweg te

vinden want daar werden de doosjes LEGO uitgedeeld.

In een artikel in de krant 'Ons Noorden' van 1961 staat te lezen "want daar op nummer 69 is het hoofdkwartier van LEGO Nederland gevestigd. Van buiten doet het meer aan een landhuis dan aan een bedrijfspand denken. Maar wie er een voet over de drempel zet, hoort het ratelen van de telefoon, evenals het getik van de telex. In de magazijnen staan stapels dozen waarvan de inhoud voor menig kind een wens in vervulling kan gaan".

In dit op een landhuis gelijkend pand was voorheen de smederij en fietsenhandel van de familie Modderman gevestigd. In 1959 en 1962 werden er magazijnruimtes voor LEGO bijgebouwd.

Vertrek uit Haren

De heer Jan van der Meer werd door LEGO Denemarken benaderd met de vraag of hij LEGO Nederland wilde gaan leiden, onder de voorwaarde, dat hij afstand van zijn eigen bedrijf, de N.V. I.S.I., zou nemen. Deze voorwaarde was voor hem een brug te ver. Op dat moment kwam de heer Atema in beeld als directeur. Hij was de tweede man bij het bedrijf N.V. Lamaf. Deze directiewisseling maakte dat LEGO wilde verhuizen en er werd in 1963 een advertentie in het Nieuwsblad van het Noorden geplaatst, waarin gevraagd werd naar een fabriekshal. De gemeente Grootegast reageerde hierop per brief aan het Nieuwsblad en verzocht de krant hen in contact te brengen met de vraagsteller. Reacties op de advertentie werden verwacht onder nummer. Niemand kon dus zien wie deze vraag stelde. Grootegast bood een ruimte aan en LEGO Nederland liet de gemeente Grootegast weten de fabriekshal met bijbehorend huis te willen kopen. Op 20 september 1963 werd de verkoopakte getekend door de burgemeester van Grootegast en directeur Atema van LEGO Nederland, gevestigd in Haren. Toen LEGO Nederland was vertrokken uit Haren, werd de N.V. I.S.I. aan de Middelhorsterweg voortgezet door de heer Jan van der Meer.

Woonomstandigheden ca. 1935

In het archief van de gemeente Haren bevindt zich het dossier van wijkzuster Nelly Wartena. Hierin zit een aantal technisch erg goede foto's van toch wel trieste woonomstandigheden in – naar wij aannemen – de gemeente Haren ca. 90 jaar geleden. Weet u wie dit zijn?

- *Onderhoud*
- *Reparatie*
- *Advies*
- *Verkoop*
- *Alle grote merken*
- *Gratis halen en brengen*
- *Al meer dan 75 jaar*

De Gazonmaaier Haren

Uw specialist in gazon-, zit- en robotmaaiers!

050-5345120 www.gazonmaaier.nl

Mokken LAMINEREN **CANVAS**
PRINT AFWERKING *Kleding*
STANSEN **DRUK**
Ontwerp **GEBORTE** **SIGN**
BANNERS **HUWELIJK**
INBINDEN

GVA

PRINT • DRUK • SIGN

G. VAN ARK | HAREN

KERKSTRAAT 32, HAREN | 050 - 534 74 47 | INFO@DRUKKERIJVANARK.NL